

Onderwijssegregatie in Tilburg Noord

*Een verkenning naar draagvlak bij actoren
om onderwijssegregatie aan te pakken*

Onderwijssegregatie in Tilburg Noord

Een verkenning naar draagvlak bij actoren om onderwijssegregatie aan te pakken

I Bachelorthesis

Auteur I Sjoerd Schols

Studentnummer I s0738549

Begeleider I Drs. J.M. van de Walle

Radboud Universiteit Nijmegen
Faculteit der Managementwetenschappen
Sociale geografie

I September 2010

I Afbeeldingen omslag

Van links naar rechts en boven naar beneden.

- 1: http://www.fronline.de/_em_daten/_multicom/2010/03/14/100314_feu_ali_dpa.jpg
- 2: <http://media.nu.nl/m/m1dzipcawd15.jpg>
- 3: http://www.net-lettings.co.uk/London-Property-News/images/School-sign_1332_19225629_0_0_4002198_300.jpg
- 4: <http://t1.gstatic.com/images?q=tbn:Jk-F1UFpz5ksaM:b>
- 5: <http://www.inoverheid.nl/intermediair/img.db?1160698>
- 6: <http://www.slickfeldt.nl/images/smarties.jpg>
- 7: <http://www.meervrijheid.nl/files/algemeen2/zwartwit.png>
- 8: http://www.vkblog.nl/pub/mm/tempest/6628/Image/wijn/schooluniform1_big.jpg
- 9: <http://harryvanbommel.sp.nl/weblog/wp-content/uploads/2006/12/dagverdonk.jpg>
- 10: <http://www.forum.nl/Portals/0/actueel/keurindeklas/keurindeklas22-b.jpg>
- 11: http://www.parool.nl/static/FOTO/pe/3/13/5/art_xlarge_12695.jpg
- 12: <http://www.frankwatching.com/wordpress/wp-content/uploads/2008/01/integratie1.jpg>
- 13: http://www.prima-online.nl/wp-content/uploads/2009/09/1191196_67173144.jpg
- 14: <http://www.inoverheid.nl/intermediair/img.db?1484857>
- 15: <http://www.stadsgidserij.nl/pictures/logo-T-Tilburg.gif>
- 16: <http://www.kamerpunt.nl/images/wijkinformatie/wijk/Tilburg-Map-400x282.gif>
- 17: <http://allochtonen.web-log.nl/allochtonen/images/2008/03/17/zwarteschool.jpg>
- 18: http://www.zorgwelzijn.nl/upload/19894ce1-4122-45b7-9406-dbe9657545b_Job%20Cohen%20Integratie%20146.jpg
- 19: http://www.nicodebeer.nl/afbeeldingen/Nico_JanHamming.jpg
- 20: http://www.nieuwslog.nl/data/subdomain/1101/article/20091205095208_geert_wilders.jpg
- 21: <http://jorgenmarechal.nl/wp-content/uploads/2009/11/TheoVanGogh.jpg>
- 22: <http://www.engelfriet.net/Alie/Hans/Stol08.jpg>
- 23: http://farm4.static.flickr.com/3556/3429896806_47487e537b.jpg
- 24: <http://www.maroc.nl/forums/vbnews/photos/phpSfhYwT.jpg>
- 25: <http://image.made-in-china.com/2f0j00ABFEJVwaMLqH/Amusement-Park-Ride-Equipment-Carrousel.jpg>

I Voorwoord

Voor u ligt mijn bachelorthesis over onderwijssegregatie in Tilburg Noord. Deze thesis heb ik geschreven in het kader van mijn opleiding Sociale Geografie aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Het schrijven van een bachelorthesis is de afrondende activiteit van het schakeljaar en van het bachelorgedeelte van de opleiding.

Na het afronden van de HBO studie Ruimtelijke Ordening en Planologie in 2007, heb ik ervoor gekozen om het versnelde, eenjarige, schakeljaar voor deze opleiding te gaan volgen. Nu in 2010 ben ik eindelijk zover dat ik het eindproduct van het schakeljaar in kan leveren. Van een versneld traject is dus geen sprake meer. Er zijn verschillende redenen dat ik de thesis nu pas inlever. De belangrijkste reden is dat ik ervoor heb gekozen om in 2008 en 2009 te gaan werken.

Omdat het toch begon te kriebelen, dat ik wel was begonnen aan een nieuwe studie, maar deze niet heb afgerond, heb ik begin 2010 contact opgenomen met de studieadviseur. Na een positief gesprek ben ik in februari gestart met het schrijven van deze bachelorthesis. Ik heb ervoor gekozen om onderzoek te doen naar onderwijssegregatie in Tilburg Noord. De reden hiervoor is dat segregatie in het onderwijs vaak als een maatschappelijk probleem wordt gezien, maar dat ik niet eerder stil heb gestaan bij het feit dat ook buiten de twee grote steden in Nederland onderwijssegregatie voorkomt. Hierdoor is mijn interesse gewekt om onderwijssegregatie in mijn eigen stad te gaan onderzoeken.

Jackie, ik wil je bedanken voor jouw begeleiding tijdens dit proces. Verschillende keren ben ik bij je geweest en hebben we het onderwerp besproken. Op momenten dat ik de hoop op een goed resultaat al bijna had opgegeven, heb jij er voor gezorgd dat ik met nieuwe inzichten en positieve energie weer uit Nijmegen vertrok. Daarvoor ben ik je erg dankbaar. Mams, bedankt dat je het mogelijk hebt gemaakt om door te kunnen studeren. Jouw steun en interesse in mijn vorderingen hebben mede voor dit eindresultaat gezorgd. Wen, jouw bijdrage aan dit verslag is enorm en ik durf zeker te stellen dat dit zonder jou niet was gelukt. Dank je wel.

Tilburg, september 2010

Sjoerd Schols

I Samenvatting

Segregatie en onderwijssegregatie zijn bij uitstek onderwerpen waar, zowel in de politiek, de pers alsmede in wetenschappelijke literatuur veel over gesproken en gezegd is. Segregatie en onderwijssegregatie worden vaak geassocieerd met sociale ongelijkheid, en zouden kunnen duiden op een tweedeling in de samenleving. Deze ongelijkheid en tweedeling staan in sterk contrast met het ideaalbeeld dat veel Nederlanders van ons land hebben, namelijk dat wij tolerant zijn en er ruimte is voor verschillende culturen om samen te leven. Segregatie en onderwijssegregatie worden daarom als onwenselijke fenomenen gezien, waartegen de overheid optreedt.

In dit onderzoek zal dieper op het fenomeen onderwijssegregatie worden ingegaan. En hoewel onderwijssegregatie misschien een nieuw begrip lijkt omdat het de laatste tijd veel in het nieuws is, blijkt uit de literatuur dat Nederland een lange geschiedenis kent van onderwijssegregatie. Van oudsher kiezen de maatschappelijke elite en burgerij voor eigen scholen (of stichten die scholen) en gaan kinderen uit lagere sociale milieus naar ‘arbeiders-’ of ‘klompenscholen’. Ook de verzuiling ervoor gezorgd dat het onderwijs nog verder verdeeld is geraakt. Tot slot gaat de discussie nu voornamelijk over scholen met een hoog aantal allochtone leerlingen, de zwarte scholen en scholen met een zeer laag aantal allochtone leerlingen, de witte scholen.

Het belang van het tegengaan van onderwijssegregatie is recent door de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap treffend beschreven, namelijk: “Het is voor de maatschappij van belang dat we in Nederland met elkaar en niet apart opgroeien. Dit komt de sociale cohesie ten goede. Het is daarom belangrijk dat kinderen -ongeacht hun kleur of afkomst- samen naar de basisschool gaan.”.

Inmiddels heeft de overheid initiatieven ontwikkeld om onderwijssegregatie aan te pakken. Zo zijn alle gemeenten sinds 2006 verplicht om met schoolbesturen overleg te voeren over segregatie in het onderwijs. En biedt de overheid gemeenten de mogelijkheid om deel te nemen aan een pilotproject waarin beleidsvormen tegen onderwijssegregatie worden getest. Inmiddels nemen verschillende gemeenten deel aan deze pilot, waaronder Nijmegen, Deventer en Rotterdam. Begin 2010 heeft ook de gemeente Tilburg bij de overheid aangegeven deel te willen nemen aan de pilot.

In dit onderzoek wordt nagegaan op welke manier Tilburg deelneemt aan deze pilot en welke actoren erbij betrokken zijn. Vervolgens wordt bekeken in hoeverre er draagvlak is bij de actoren om onderwijssegregatie aan te pakken. Dit leidt tot de volgende doelstelling:

Het doel van dit onderzoek is om door middel van een (lokale) casestudy een bijdrage te leveren aan het nationale debat over onderwijssegregatie, door in Tilburg Noord onderzoek te doen naar segregatie in het basisonderwijs en bij de betrokken actoren na te gaan of er draagvlak bestaat of kan worden gecreëerd voor de aanpak van onderwijssegregatie.

Uit de bevindingen in theoretische kader kan worden geconcludeerd dat er veel vooroordelen zijn ten aanzien van zwarte scholen. Zo wordt vaak aangegeven dat de leerprestaties op deze scholen minder zouden zijn dan die op witte scholen, en dat zwarte scholen de integratie van leerlingen belemmeren. Echter, uit dit onderzoek blijkt dat hiervoor weinig empirisch bewijs is. In het maatschappelijke en politieke debat wordt onderwijssegregatie wel als probleem gezien. Daarom heeft de overheid verschillende initiatieven ontwikkeld om segregatie aan te kunnen pakken. Hierbij moet worden opgemerkt dat onderwijssegregatie vaak een lokaalspecifiek karakter kent waardoor initiatieven niet bij voorbaat toepasbaar zijn in verschillende gemeenten.

Vervolgens is onderzoek gedaan naar de mate van onderwijssegregatie in Tilburg Noord. Dit stadsdeel blijkt erg gesegregeerd te zijn. Het aandeel allochtone inwoners ligt aanzienlijk hoger dan het gemiddelde aandeel in de stad. Daarnaast is duidelijk geworden dat er op basis van relatieve criteria (op basis van wijkgegevens) onderwijssegregatie voorkomt.

Tot slot is nagegaan of er bij actoren draagvlak bestaat om onderwijssegregatie aan te pakken. Draagvlak is een erg complex begrip, en wordt in dit onderzoek opgesplitst in inhoudsdraagvlak en procesdraagvlak. Inhoudsdraagvlak beschrijft in hoeverre actoren onderwijssegregatie een probleem vinden, procesdraagvlak beschrijft in hoeverre de actoren betrokken zijn bij de totstandkoming van het beleid.

Door gesprekken te voeren met actoren, en actoren stellingen voor te leggen is getracht te achterhalen of er draagvlak voor het nieuwe beleid bestaat. Hieruit kan worden geconcludeerd dat: Er bij de betrokken actoren zowel inhoudsdraagvlak, als procesdraagvlak is gecreëerd voor het pilotproject. Deze betrokken actoren, Stichting Brede School Tilburg en de basisscholen, ondersteunen het gedachtegoed van de gemeente Tilburg om onderwijssegregatie aan te pakken en spelen een rol bij de totstandkoming van het beleid.

I Inhoudsopgave

Voorwoord	I
Samenvatting	II
Inhoudsopgave	IV
Figuren en tabellen	VI
1 I Inleiding	1
1.1 I De aanleiding	1
1.2 I Doel- en vraagstelling	4
1.3 I De relevantie	6
1.3.1 I De wetenschappelijke relevantie	6
1.3.2 I De maatschappelijke relevantie	7
1.4 I De begrippen	8
2 I Theorie	9
2.1 I Het theoretische kader	9
2.1.1 I Segregatie	9
2.1.2 I Onderwijssegregatie	12
2.1.3 I De initiatieven	16
2.2 I Operationalisering en concepten	19
2.2.1 I Het draagvlak	19
2.2.2 I Het concept	21
3 I Methodologie	25
3.1 I De onderzoeksstrategie	25
3.1.1 I Het basisonderwijs	27
3.1.2 I Tilburg Noord	28
3.2 I Het onderzoeksmateriaal	29
3.2.1 I De secundaire gegevens	29
3.2.2 I Halfgestructureerd interview	30
3.2.3 I De Stellingen	30
3.2.4 I Snowball-sampling	31
3.3 I Data-analyse	31
4 I Het plangebied en Actoren	33
4.1 I Het plangebied	33
4.1.1 I De gemeente Tilburg	33
4.1.2 I Het stadsdeel Tilburg Noord	35
4.2 I Het basisonderwijs	40
4.2.1 I Het onderwijs in Tilburg	40
4.2.2 I Het onderwijs in Tilburg Noord	41
4.3 I De betrokken actoren	44
4.3.1 I De gemeente Tilburg	44
4.3.2 I De Stichting Brede School Tilburg	45
4.3.3 I De schoolbesturen	45
4.3.4 I De basisscholen	45
4.3.5 I Het Kenniscentrum Gemengde Scholen	45

5 Het beleid en het draagvlak	47
5.1 Het beleid van de gemeente Tilburg	47
5.2 Het inhoudsdragvlak	51
5.2.1 De gemeente Tilburg	51
5.2.2 De Stichting Brede School Tilburg	51
5.2.3 De basisscholen	52
5.3 Het procesdragvlak	53
5.3.1 De gemeente Tilburg	53
5.3.2 De Stichting Brede School Tilburg	54
5.3.3 De basisscholen	54
 6 De conclusies en aanbevelingen	 55
6.1 De conclusies	55
6.2 De aanbevelingen	56
6.3 De kritische reflectie	57
 Bibliografie	 59
 Bijlage 1 Topiclijst	
 Bijlage 2 Stellingen	

I Figuren en tabellen

Figuur 2.1 | Concept

Figuur 4.1 | Ligging plangebied

Figuur 4.2 | Tilburg 1960 en 1970

Tabel 4.1 | Segregatie-index

Tabel 4.2 | Inwonersaantallen en woningvoorraad

Tabel 4.3 | Verhouding soort woningen ten opzichte van Totaal Tilburg Noord

Tabel 4.4 | Gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen

Tabel 4.5 | Bevolkingsopbouw

Tabel 4.6 | Mate van afspiegeling

Tabel 4.7 | Verhouding leerlingen plangebied

Tabel 4.8 | Basisscholen Tilburg Noord

1 | Inleiding

In dit eerste hoofdstuk wordt uiteengezet waarom en binnen welke kaders dit onderzoek is uitgevoerd. De opbouw van dit onderzoek is gebaseerd op het boek “Het ontwerpen van een onderzoek” van P. Verschuren en H. Doorewaard (2007). In dit eerste hoofdstuk komt na de aanleiding ook de doelstelling, vraagstelling en relevantie van het onderzoek aan bod.

1.1 | De aanleiding

Segregatie geeft weer hoe gescheiden of gemengd groepen leven en is meetbaar. Een hoge mate van segregatie duidt op een gescheiden samenleving, een lage mate van segregatie duidt op een gemengde samenleving. Segregatie kan op verschillende manieren voorkomen, voorbeelden hiervan zijn segregatie naar leeftijd, geslacht, seksuele voorkeur, religie, sociale klasse en etniciteit. (Veldboer, Duyvendak & Bouw, 2007, p.11).

Een hoge mate van segregatie wordt vaak geassocieerd met sociale ongelijkheid, en op een tweedeling in de samenleving (Veldboer, Duyvendak & Bouw, 2007, p.11). Deze ongelijkheid en tweedeling staan in sterk contrast met het ideaalbeeld dat veel Nederlanders van ons land hebben, namelijk dat wij tolerant zijn en er ruimte is voor verschillende culturen om samen te leven. Het is daarom logisch dat het bij uitstek een onderwerp is waar, zowel in de politiek, de pers alsmede in wetenschappelijke literatuur veel over gesproken en gezegd is.

Segregatie wordt niet alleen als een onwenselijk fenomeen gezien, het eerste artikel van de grondwet bepaalt dat: “Art. 1. Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan” (2004). Wanneer segregatie tot gevolg heeft dat er op basis van bijvoorbeeld ras en sekse wordt gediscrimineerd, is dit wettelijk verboden. Situaties waarbij de grondwet geen uitkomst biedt zijn bijvoorbeeld ruimtelijke segregatie en onderwijssegregatie. In de grondwet is niet vastgelegd waar men zou moeten wonen of waar men naar school moet gaan.

Omdat ruimtelijke segregatie en onderwijssegregatie wel als ongewenste ontwikkelingen worden gezien, maar wettelijk niet zijn verboden, zijn dit bij uitstek onderwerpen waaraan in de politiek en op beleidsniveau continu gewerkt wordt. Dit blijkt ook uit het motto van kabinet Balkenende IV, namelijk “samen werken, samen leven”. En hoewel dit motto zeer breed en algemeen is, benadrukt het duidelijk het belang van een gezamenlijke of gemengde samenleving.

Tevens wordt dit benadrukt in een brief aan de Tweede Kamer van de minister van Wonen, Wijken en Integratie:

Het streven is om een samenleving te realiseren waarin alle burgers van Nederland zich thuis voelen, waarin Nederlanders niet met de ruggen, maar met de gezichten naar elkaar toe staan. Waarin afkomst, religie, en traditie van eenieder worden gerespecteerd, en waarin de verworvenheden van onze samenleving, zoals de gelijkheid van mannen en vrouwen, de positie van homoseksuelen en de vrijheid van meningsuiting, zijn veiliggesteld. (2009, p.4)

Voor kinderen geldt dat samen leven vooral tot uiting komt in de buurt waarin zij wonen en op de school waar zij naar toe gaan. Deze plaatsen zijn ideale gelegenheden waar kinderen contacten leggen met andere kinderen en andere culturen. In een brief aan de tweede kamer schrijft de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap [OCW] daarover het volgende: “Het is voor de maatschappij van belang dat we in Nederland met elkaar en niet apart opgroeien. Dit komt de sociale cohesie ten goede. Het is daarom belangrijk dat kinderen -ongeacht hun kleur of afkomst- samen naar de basisschool gaan.” (2008, p.1).

Het bovenstaande citaat geeft het onderwerp van dit onderzoek weer, namelijk onderwijssegregatie. De laatste tijd is onderwijssegregatie veelvuldig in het nieuws geweest. Verschillende gemeenten hebben beleid ontwikkeld om onderwijssegregatie aan te pakken. Zo is onder andere de gemeente Nijmegen een project gestart om kansrijke en kansarme leerlingen te spreiden over verschillende scholen. Daarnaast is er door onderwijssocioloog Dronkers (2010) onderzoek gedaan naar de leerprestaties van leerlingen op gemengde scholen. In dit onderzoek wordt onder andere gesuggereerd dat gemengde scholen slecht zijn voor leerprestaties van leerlingen. Zowel het project in Nijmegen als het project van Dronkers zullen later in dit onderzoek uitgebreid aan bod komen.

Inmiddels zijn er door de overheid initiatieven ontwikkeld om onderwijssegregatie aan te pakken. Alle gemeenten zijn sinds 2006 verplicht om met schoolbesturen overleg te voeren over segregatie in het onderwijs. Hierbij is niet aangegeven welke maatregelen er moeten worden genomen. FORUM heeft in 2007 een onderzoek gedaan naar beleidsactiviteit bij de G31+4 gemeenten naar aanleiding van deze verplichting. Uit dit onderzoek blijkt dat er bij meer dan de helft van deze gemeente op dat moment geen beleidsactiviteit was. Redenen hiervoor waren: “men ervaart in de gemeente geen segregatie, er is geen draagvlak voor beleidsmaatregelen, men weet niet welke beleidsmaatregelen effectief zouden kunnen zijn of men heeft andere beleidsprioriteiten. (p.9.)”(FORUM 2007). Dit onderzoek is in 2008 herhaald. Uit dit onderzoek blijkt dat meer gemeenten beleidsactiviteiten ontplooien ten aanzien van onderwijssegregatie. Recentere cijfers zijn helaas niet bekend. Een conclusie die echter hieraan wel verbonden kan worden is dat gemeenten onderwijssegregatie als probleem zijn gaan erkennen.

Daarnaast biedt de overheid gemeenten de mogelijkheid om deel te nemen aan een pilot. Deze pilot omvat het verlenen van subsidies aan gemeenten die initiatieven ontplooien om segregatie in het onderwijs aan te pakken. Inmiddels nemen verschillende gemeenten deel aan deze pilot, waaronder Nijmegen, Deventer en Rotterdam. Begin 2010 heeft de overheid de gemeente Tilburg uitgenodigd om deel te nemen aan deze pilot. De gemeente Tilburg heeft besloten om hiermee te starten.

In dit onderzoek wordt nagegaan of onderwijssegregatie in Tilburg voorkomt en zal zich beperken tot het gebied Tilburg Noord. Dit gebied bestaat uit de wijken Stokhasselt, de Heikant en Quirijnstok en kenmerkt zich door het hoge aantal inwoners van allochtone afkomst. Uit dit onderzoek zal tevens blijken wat er reeds tegen onderwijssegregatie is gedaan en of er draagvlak bij de betrokken actoren bestaat om onderwijssegregatie aan te pakken.

1.2 | Doel- en vraagstelling

In de aanleiding van dit onderzoek is opgemerkt dat onderwijssegregatie in Nederland voorkomt en dat dit als een onwenselijk fenomeen wordt gezien. Tevens kent onderwijssegregatie vele raakvlakken met andere vormen van segregatie. Denk hierbij vooral aan ruimtelijke segregatie. De opbouw van de wijk is mede bepalend voor de opbouw van de school. Hierdoor staat het onderwerp al jaren hoog op de politieke agenda en zorgt voor een uitvoerig nationaal debat.

De doelstelling voor dit onderzoek is om een bijdrage te leveren aan het debat over onderwijssegregatie, door in een gesegregeerd gebied onderzoek te doen naar beleidsontwikkeling en draagvlak. In dit onderzoek worden een aantal actoren, die betrokken zijn bij beleidsontwikkeling en beleidsuitvoering, geconfronteerd met onderwijssegregatie. Dit leidt tot de volgende doelstelling:

Het doel van dit onderzoek is om een bijdrage te leveren aan het debat over onderwijssegregatie, door in Tilburg Noord onderzoek te doen naar segregatie in het basisonderwijs, de beleidsontwikkeling in kaart te brengen en bij de betrokken actoren na te gaan of er draagvlak bestaat voor de aanpak van onderwijssegregatie.

Deze doelstelling leidt tot de volgende centrale vraag:

In hoeverre is er bij de betrokken actoren draagvlak aanwezig om onderwijssegregatie in Tilburg Noord aan te pakken?

Om het doel van dit onderzoek te kunnen bereiken worden in het theoretische kader onderwijssegregatie en landelijke ontwikkelingen uiteengezet. Vervolgens worden basisgegevens over het plangebied verzameld en geanalyseerd en wordt bij de betrokken actoren onderzoek gedaan naar het inmiddels ontwikkelde beleid. De betrokken actoren worden daarna door middel van een grotendeels kwalitatief onderzoek met deze geanalyseerde gegevens geconfronteerd. Op deze wijze wordt nagegaan of bij de actoren draagvlak bestaat, of kan worden gecreëerd, om onderwijssegregatie aan te pakken.

Draagvlak is een zeer complex begrip en zal in het volgende hoofdstuk nader worden beschreven. Om antwoord te kunnen geven op de vraag of er draagvlak bestaat bij de betrokken actoren is het begrip draagvlak in twee onderdelen gesplitst: inhoudsdraagvlak en procesdraagvlak. In paragraaf 2.2 wordt ingegaan op het begrip draagvlak door gebruik te maken van de definities van Boedeltje en de Graaf (2004).

Onder inhoudsdraagvlak wordt in dit onderzoek verstaan: het door de actoren erkennen van onderwijssegregatie als probleem in Tilburg Noord. Verder wordt er bekeken wat er reeds tegen onderwijssegregatie is gedaan.

Onder procesdraagvlak wordt in dit onderzoek verstaan: de betrokkenheid van de actoren op de totstandkoming van het beleid tegen onderwijssegregatie. Dit draagvlak richt zich op het proces van deze totstandkoming.

Om antwoord te kunnen geven op de centrale vraag zijn zeven subvragen geformuleerd. Deze subvragen geven weer op welke wijze dit onderzoek wordt uitgevoerd. De eerste vraag gaat na op welke manier onderwijssegregatie in het gebied voorkomt. Vragen twee, drie en vier richten zich op inhoudsdraagvlak. De overige drie vragen gaan in op procesdraagvlak. Deze subvragen zijn opgesteld op basis van het conceptuele model dat wordt beschreven in hoofdstuk 2 van dit onderzoek.

1. In welke mate komt onderwijssegregatie voor in Tilburg Noord?
2. In hoeverre erkennen de betrokken actoren onderwijssegregatie als een probleem in Tilburg Noord?
3. Welke gevolgen zijn er bekend van de tot nu toe ondernomen acties tegen onderwijssegregatie?
4. Op welke manier willen de betrokken actoren het pilotproject van de overheid tegen onderwijssegregatie gaan inzetten?
5. In hoeverre is er ruimte voor de betrokken actoren om een inhoudelijke bijdrage te leveren bij de formulering van het beleid?
6. Op welke manier worden de actoren betrokken en geïnformeerd tijdens de formulering van het beleid?
7. Op welke manier kunnen de actoren, tijdens het proces, invloed uitoefenen op het uiteindelijke beleid?

1.3 | De relevantie

Er zijn drie vormen van relevantie van belang voor dit onderzoek, namelijk persoonlijke, wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie. De persoonlijke relevantie is beschreven in het voorwoord. De wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie zeggen iets over het nut van het onderzoek. Een onderzoek kan voor de onderzoeker interessant zijn, maar als deze geen wetenschappelijk of maatschappelijk nut heeft, is het onderzoek minder waardevol.

1.3.1 | De wetenschappelijke relevantie

Er is veel onderzoek gedaan naar ruimtelijke segregatie en onderwijssegregatie. Beide begrippen hebben vaak een negatieve lading omdat ze kunnen duiden op een tweedeling in de samenleving. Wanneer er over nadelige gevolgen van segregatie gesproken wordt, gaat het vaak over de verschillen tussen arm en rijk en wit en zwart. Een aantal wetenschappers zoals Paulle (2005) en Jungbluth (2007) stellen dat deze verschillen in de maatschappij duiden op klassenverschil. Scheffer gaat in het Multiculturele Drama (2000) zelfs nog iets verder en beschrijft dat de door vele gewenste kennismaatschappij steeds meer gaat lijken op een kastenmaatschappij waarin lagere klassen of kasten niet meer meekunnen en steeds verder achterop raken. En hoewel bijna alle wetenschappers erkennen dat er wat moet gebeuren, is het de vraag op welke manier segregatie en onderwijssegregatie het beste kan worden aangepakt.

Wanneer ingezoomd wordt op onderwijssegregatie, dan gaat het in de literatuur vooral over de nadelige gevolgen voor de samenleving. Een voorbeeld hiervan zijn de leerprestaties en toenemende verschillen in klasse. Dit onderwerp wordt beschreven in paragraaf 2.1.2 (onderwijssegregatie). Door de complexiteit van onderwijssegregatie en plaatsgebonden factoren kan worden geconcludeerd dat een eenduidig, landelijk, beleid niet zal werken. De overheid erkent dit, en is bezig om beleid te ontwikkelen dat is toegespitst op lokale omstandigheden. Per gemeente wordt bekeken op welke manier onderwijssegregatie kan worden aangepakt. In een aantal gemeenten worden pilotprojecten gedraaid om beleid te testen. Het voordeel hiervan is dat gemeenten van elkaars bevindingen kunnen leren.

Uit de literatuur en uit een verkenning is gebleken dat de gemeente Tilburg in dit pilotproject participeert. Dit onderzoek analyseert het proces van de beleidsvorming en de reeds ondernomen acties van de gemeente Tilburg. Vervolgens wordt nagegaan of er bij betrokken actoren draagvlak is of kan worden gecreëerd om onderwijssegregatie aan te pakken.

De resultaten van dit onderzoek kunnen worden gebruikt als startpunt voor vervolgonderzoek. Het vervolgonderzoek kan bestaan uit een evaluatie van deelname aan het pilotproject en de invulling van dit project voor de gehele stad.

1.3.2 / De maatschappelijke relevantie

Iedere ouder moet op een zeker moment een keuze maken voor een basisschool. Dit is vaak het eerste moment dat ouders in aanraking komen met onderwijssegregatie. Bij de keuze voor een school zijn de bereikbaarheid, de kwaliteit en de richting en religie van de school belangrijke keuzefactoren. De laatste jaren is ook de etnische samenstelling van de school een belangrijke factor geworden. Dit blijkt uit het onderzoek *Schoolkeuze in een multi-etnische samenleving*, geschreven door Karsten et al. (2002). Dit onderzoek van Karsten zal verder worden beschreven in het theoretische kader.

Zowel de keuze die ouders maken voor de school als de criteria op basis waarvan zij deze keuze maken zijn maatschappelijk relevant. Het feit dat zij bij schoolkeuze ook kijken naar de etnische samenstelling van de school zegt iets over het belang van onderwijssegregatie voor de maatschappij. Immers onderwijssegregatie gaat vaak over de verdeling tussen zwarte en witte kinderen. Wanneer ouders kinderen niet naar een school willen brengen die gekleurd is, dan zou dit verder versterkend kunnen werken en onderwijssegregatie zou verder toe kunnen nemen.

Ook is eerder opgemerkt dat de politiek en de overheid onderwijssegregatie een onwenselijk fenomeen vindt. In het theoretisch kader wordt hier verder op ingezoomd. Twee belangrijke conclusies zijn dat we in Nederland samen moeten leven, en dat sociale cohesie een belangrijk goed is waar veel waarde aan wordt gehecht. De overheid heeft inmiddels verschillende beleidsdocumenten en projecten geformuleerd om onderwijssegregatie aan te pakken. Tilburg is een van de deelnemende gemeenten in dit pilotproject. Door onderwijssegregatie en het proces van beleidsvorming in het Tilburg Noord te analyseren, en na te gaan of er bij actoren draagvlak is om onderwijssegregatie aan te pakken, kunnen in dit onderzoek uitspraken worden gedaan waar men bij beleidsontwikkeling in andere delen van de stad, of andere gemeenten rekening kan houden.

1.4 | De begrippen

Een aantal begrippen die vooraf enige toelichting vereisen, worden in deze paragraaf nader verklaard.

Autochtoon - Persoon van wie beide ouders in Nederland zijn geboren, ongeacht het land waar men zelf is geboren (www.cbs.nl). Tenzij anders vermeld, worden in dit onderzoek ook westerse allochtonen tot deze groep gerekend.

Allochtoon - Persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren (www.cbs.nl). Tenzij anders vermeld, worden in dit onderzoek alleen niet-westerse allochtonen tot deze groep gerekend.

Niet westerse allochtoon - Allochtoon met als herkomstgroepering een van de landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije. (www.cbs.nl).

Westerse allochtoon - Allochtoon met als herkomstgroepering een van de landen in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika en Oceanië, of Indonesië of Japan (www.cbs.nl).

Betrokken actoren - Onder betrokken actoren wordt in dit onderzoek verstaan, alle organisaties die zich in Tilburg bezig houden met het bestrijden van onderwijssegregatie. Kinderen en ouders worden hierin niet meegenomen.

2 | Theorie

2.1 | Het theoretisch kader

Het theoretisch kader beschrijft welke theorieën, benaderingswijzen of begrippen bijdragen aan de beantwoording van de centrale vraag. De centrale vraag in dit onderzoek luidt: *In hoeverre is er bij de betrokken actoren draagvlak aanwezig om onderwijssegregatie in Tilburg Noord aan te pakken?*

Tevens wordt er in dit hoofdstuk gerefereerd aan literatuur dat van belang is voor dit onderzoek.

2.1.1 | Segregatie

In de literatuur is veel geschreven over segregatie in het algemeen en daardoor zijn er vele definities ontstaan. Zo definiëren Ostendorf en Musterd (2005, p. 78) segregatie als volgt: “Segregatie gaat over de al dan niet gelijkmatige verdeling van een bepaalde categorie over een bepaalde ruimtelijke eenheid, gegeven een ruimtelijke onderverdeling en gegeven een bepaalde omvang van de betreffende categorie.”. Brassé en Krijnen (2005, p. 3) omschrijven segregatie als “de ongelijkmatige verdeling van een bevolkingsgroep over een ruimte”. Lindner (2002, p.3) beschrijft segregatie als “de mate waarin mensen van een bepaalde groep bij elkaar in de buurt wonen”. Tenslotte beschrijft Nieuwenhuizen (2006) segregatie als volgt: “Ruimtelijke segregatie is het verschijnsel dat allochtone en autochtone Nederlanders in verschillende woonwijken wonen.”.

De verschillende definities vertonen overeenkomsten. De strekking is over het algemeen dat segregatie weergeeft hoe een bepaalde groep is vertegenwoordigd in een deelgebied ten opzichte van het gehele gebied. In deze voorbeelden wordt de term segregatie gebruikt om woonsegregatie of ruimtelijke segregatie te beschrijven. De twee meest voorkomende aspecten om de mate van segregatie te bepalen zijn door segregatie te bekijken naar etniciteit of naar sociaaleconomische factoren. Bij sociaaleconomische segregatie wordt vaak gekeken naar de overeenkomsten van een groep naar het inkomen of naar het opleidingsniveau. Bij etnische segregatie bepaalt vaak kleur of afkomst tot welke groep men behoort. In de literatuur worden deze twee vormen van segregatie het meeste gebruikt.

De reden hiervoor is dat segregatie naar etniciteit en naar sociaaleconomische factoren voor de maatschappij de meeste, vaak negatieve, lading hebben. Zowel in het maatschappelijk debat als in de politiek worden deze begrippen gekoppeld aan de mate van integratie en het verschil in klassen of standen.

Het is van belang dat er een verschil wordt gemaakt tussen segregatie en concentratie. Brassé en Krijnen (2005, p. 7) beschrijven concentratie als de verhouding van een bepaalde groep op basis van de gehele groep. Het geeft, in tegenstelling tot segregatie, een beeld van de omvang van een groep. De ruimtelijke factor wordt hier niet in meegenomen. Als bijvoorbeeld in een bepaalde stad de concentratie van de allochtone bevolking toeneemt, en deze verdelen zich gelijkmatig over de gehele stad, neemt de segregatie niet toe. Segregatie kan dan zelfs afnemen als nieuwkomers zich vestigen op plaatsen waar de allochtone bevolking ondervertegenwoordigd is. Pas als de nieuwkomers zich allemaal in dezelfde wijk vestigen zal de segregatie toenemen (Nieuwenhuizen, 2006; Brassé & Krijnen, 2005, p. 79). Concentratie is afhankelijk van de norm die daarbij wordt vastgesteld. Deze norm bepaald of een gebied als geconcentreerd wordt gezien.

Concentratie en segregatie wordt door velen gezien als een maatschappelijk probleem. Een grote angst van mensen is gettovorming langs etnische scheidslijnen in de steden (Rutten 1996; Ostendorf & Musterd, 2005). Er wordt zelfs al gerefereerd naar Amerikaanse taferelen, waarin getto's een belangrijke stempel drukken op de maatschappij. Het ontstaan van "gangs" in deze getto's brengt veel criminaliteit met zich mee en zorgt voor een groot gevoel van onveiligheid.

Volgens Ostendorf en Musterd (2005 p. 88) is de situatie in Amerika echter niet te vergelijken met die van Nederland. Het principe van de verzorgingsstaat in Nederland zorgt voor een grotere sociale zekerheid. De overheid speelt een intensievere rol in de bestrijding van armoede en werkloosheid. Daarnaast is de mate van segregatie in Nederland niet te vergelijken met die van Amerika.

De vraag is dus of het terecht is dat concentratie en segregatie als probleem wordt gezien. Zoals eerder aangegeven wordt bij concentratie en segregatie meestal gekeken naar etnische en sociaaleconomische status van groepen. En daar waar in de literatuur en het maatschappelijke debat erg weinig wordt geschreven en gesproken over de segregatie van blanken en rijken, zijn boeken vol geschreven over de segregatie van zwarte en arme mensen.

Segregatie lijkt daarom vooral een probleem van een groep mensen die als kansarm wordt beschouwd. De kansrijke bevolking heeft volgens Bordieu (1986) een soort tweede natuur ontwikkeld, habitat genoemd, waardoor zij een voorsprong nemen op kansarme bevolking. Deze habitat wordt gevormd door het feit dat zij vaak economisch (financieel) en cultureel (opvoeding) kapitaal van huis uit mee krijgen. Wat hieruit kan worden geconcludeerd is dat hierbij geen verschil wordt gemaakt in autochtoon en allochtoon. En hoewel de discussie over segregatie vaak over de verschillen tussen zwart en wit gaat, kunnen we ook stellen dat de discussie meer een standenverschil omvat. Door deze discussie te verleggen van zwart-wit naar kansrijk en kansarm worden ook problemen van autochtone Nederlanders meegenomen. Ook hier vindt men vaak problemen in laaggeschoolden en de arme bevolking. Scheffer (2000) ziet hierin een taak voor de kansrijke bevolking. Zij zouden zich moeten bekommeren om de kansarme bevolking, en deuren voor hen moeten openen. Hiervoor is contact tussen de verschillende groepen noodzakelijk.

Concentratie en segregatie kunnen leiden tot een beperkte mate van integratie van rijke en arme bevolkingsgroepen. De contacthypothese beschrijft dat wanneer verschillende culturen en denkwijzen elkaar treffen en contact leggen, de mate van sympathie voor elkaar groter wordt en er begrip voor elkaar ontstaat (Allport, 1954). In de praktijk blijkt dat contacten tussen groepen die sterk van elkaar verschillen, moeizaam gaan. Interactie is het sterkst tussen gelijkgestemden. Dit betekent overigens niet dat er maar een soort homogeniteit kan bestaan. Er blijft ruime variatie mogelijk tussen steden en stedelijke regio's (Osterdorf & Musterd, 1997).

Tevens kunnen concentratie en segregatie leiden tot een beperkte mate van integratie van nieuwkomers. Assimilatie wil zeggen dat nieuwkomers zich volledig moeten aanpassen aan het land waar ze zich willen vestigen. Cultureel pluralisme staat hier lijnrecht tegenover en zegt dat nieuwkomers zich helemaal niet hoeven aan te passen. Integratie echter valt hier tussenin. De Nederlandse overheid houdt er een integratiebeleid op na dat erop gericht is nieuwkomers onderdeel uit te laten maken van de samenleving zonder hun eigen identiteit helemaal op te geven. Nieuwkomers dienen via een integratieprogramma van de overheid onder andere de Nederlandse taal en normen en waarden te leren. Echter zij zijn vrij om hun eigen religie te beoefenen en tot op zekere hoogte een eigen identiteit te behouden.

2.1.2 / Onderwijssegregatie

Aangezien onderwijssegregatie momenteel hoog op de politieke agenda staat, lijkt het een nieuw begrip. Uit de literatuur blijkt echter dat Nederland een lange geschiedenis kent van onderwijssegregatie. Vroeger bestonden er al 'klompenscholen' en 'schoenenscholen', dit zijn aparte scholen voor kinderen uit rijke en arme gezinnen. Van oudsher kiezen de maatschappelijke elite en burgerij voor eigen scholen (of stichten die scholen) en gaan kinderen uit lagere sociale milieus naar 'arbeiders-' of 'klompenscholen' (Teunissen, 2005, p. 23).

Daarnaast heeft de verzuiling ervoor gezorgd dat het onderwijs nog verder verdeeld is geraakt. Door de verzuiling zijn scholen vanuit levensbeschouwelijke lijnen verdeeld. Zo zijn er openbare, katholieke en gereformeerde scholen. Karsten et al. (2005) stelt dat door deze nadruk op levenbeschouwelijke differentiatie er in het verzuilde bestel weinig aandacht was voor sociaal economische verschillen. De socioloog Jungbluth (2005, p.33) stelt juist dat:

“De sociale ongelijkheid die leerlingen van thuis meebrengen, wordt in principe in het onderwijs verder uitgebouwd tot vaardigheids- en diplomaverschillen en tot ongelijkheid in zelfwaardering en in zelfbeelden bij elke volgende generatie. Het is geen opzet, wel een verborgen leerplan dat geen segregatie nodig heeft, maar onder omstandigheden verstrekt kan worden.”.

Vanaf begin jaren '70 heeft gezinshereniging van gastarbeiders voor een grote migratiegolf gezorgd (Teunissen, 1996, p. 24). Hierdoor is er nog een extra dimensie aan de pluriformiteit van leerlingen op scholen toegevoegd. Deze uit zich in het ontstaan van zwarte, gemengde en witte scholen. Hierbij moet worden opgemerkt dat de term zwarte school ontstaan is vanuit een wit perspectief. De meeste zwarte scholen hebben een gevarieerder leerlingenbestand dan menig witte school. Op zwarte scholen zitten vaak leerlingen vanuit verschillende etnische groepen (Gramberg & Ledoux, 2005, p. 18).

Een gevolg van het ontstaan van zwarte scholen is het verschijnsel witte vlucht. Witte vlucht wil zeggen dat door de grote toestroom van allochtone kinderen, autochtone ouders hun kinderen niet op scholen in de buurt aanmelden of hun kinderen zelfs van school afhalen (Teunissen, 1996, p. 24).

Ouders maken hun keuze voor een basisschool op basis een aantal motieven. Voor deze motieven is een model beschreven waarin de belangrijkste motieven zijn opgenomen. De basis van dit model, dat door Van der Wouw (1994) is ontwikkeld, bestaat uit drie clusters, te weten afstand, richting en kwaliteit. Afstand, of bereikbaarheid, is hierbij het belangrijkste motief. Hierdoor kan duidelijk een link worden gelegd tussen woonsegregatie en onderwijssegregatie.

Later is hier door Karsten et al. (2002) een vierde dimensie aan toegevoegd, namelijk etnische samenstelling van de school. Voor dit onderzoek is het niet relevant om deze keuzemotieven verder te bespreken. Het is echter wel belangrijk te weten dat deze keuzen niet alleen worden gemaakt op basis van objectieve criteria. Deze keuzen worden tevens gemaakt op basis van subjectieve criteria zoals sfeer en gevoel. Daarnaast zijn autochtone ouders beducht voor een lager onderwijsniveau en voor de slechte naam van zwarte scholen (Karsten et al. 2002).

Men kan zich afvragen of de witte vlucht terecht is. Om dit na te gaan moet worden bekeken wat de motieven zijn om negatief ten opzichte van een zwarte school te staan. Er blijken twee belangrijke argumenten te zijn tegen zwarte scholen. Volgens Tesser et al. (1995) wordt in het publieke debat gevreesd voor de kwaliteit van onderwijs op zwarte scholen, en zou het negatieve gevolgen hebben voor integratie van met name allochtone leerlingen. De vrees bestaat dat leerlingen van gesegregeerde scholen niet leren samenleven met leerlingen uit andere bevolkingsgroepen. Dit zou kunnen leiden tot wederzijds onbegrip. Dit laatste argument geldt voor zowel witte als zwarte scholen.

Over de leerprestaties van leerlingen op zwarte scholen zijn vele onderzoeken verschenen. In een recent onderzoek dat gericht is op voortgezet onderwijs geeft Dronkers (2010) aan dat leerlingen betere resultaten kunnen behalen in etnisch homogene groepen dan op gemengde scholen. Paulle (2005) heeft over hetzelfde onderwerp een geheel andere mening. Uit zijn onderzoek op Amerikaanse scholen blijkt dat achterstandskinderen vaak beter presteren als zij bij kinderen in de klas zitten die uit een beter sociaaleconomisch milieu komen. Een mix van 30% kansarme kinderen en 70% kansrijke kinderen is volgens hem ideaal. De kansrijke leerlingen zorgen ervoor dat de kansarme leerlingen zich aan hen kunnen optrekken, zonder dat het niveau van de kansrijke leerlingen omlaag gaat. Driessen (2007) ontkracht dit deels door te stellen dat de samenstelling van de leerlingenpopulatie op basis van etniciteit en sociaal milieu hooguit een zwak effect heeft op de individuele leerprestaties. De achtergrond van de leerling is veel belangrijker dan de verschillen in school.

Tenslotte beschrijven Gramberg & Ledoux (2005, p.20) dat zwarte scholen in het algemeen ongunstig zijn voor de leerprestaties, ook als rekening wordt gehouden met opleidingsniveau van ouders. Dit 'zwarte-school effect' lijkt echter erg klein te zijn.

Deze verschillende benaderingen geven aan hoe lastig het is om aan te geven in hoeverre zwarte scholen nadelig zijn voor de individuele leerprestaties. Over het algemeen wordt wel beschreven dat een belangrijke reden voor mindere schoolprestaties het verschil in achtergrond tussen kinderen is. In dit verband komt de theorie van Bordieu en het eerder genoemde citaat van Jungbluth waarin wordt beschreven dat de achtergrond van kinderen kan zorgen voor sociale ongelijkheid, weer naar voren. De habitat van leerlingen bepaalt waarschijnlijk voor een groot deel de kansen van jongeren. Volgens Jungbluth (2007) en Paulle (2005) kan dus worden gesteld dat de witte en zwarte scholen varianten zijn van de oude standescholen.

Voor wat betreft integratie en sociale motieven zijn nauwelijks empirische bewijzen gevonden dat zwarte scholen nadelig zouden zijn voor de integratie. In dit licht is het goed om de contacthypothese, eerder besproken in de paragraaf over ruimtelijke segregatie, terug te laten komen. Deze beschrijft dat contacten tussen groepen acceptatie en wederzijds begrip bevordert, maar er is ook geconcludeerd dat contacten tussen groepen die ver uit elkaar liggen vaak erg moeizaam gaan. Door groepen te mengen die ver uit elkaar liggen, bestaat de kans dat segregatie juist, en vaak zichtbaar, toeneemt. Het is zelfs aannemelijker dat deze toeneemt dan afneemt. Doordat groepen geen aansluiting bij elkaar kunnen vinden en niveauverschillen vaak ver uit elkaar liggen, bestaat de kans dat de groepen zich juist tegen elkaar keren in plaats van elkaar opzoeken. Het onderzoek van Theunissen (1988) bevestigt dit. In dit onderzoek wordt beschreven dat de sociale positie van allochtone leerlingen sterk wordt bepaald door de etnische opbouw van onderwijsgroepen. In onderwijsgroepen met een verhouding van 30% tot 70% allochtone leerlingen is de kans op interetnische relaties het grootste, terwijl te witte scholen er juist voor kunnen zorgen dat allochtone groepen kunnen worden buitengesloten. Volgens Paulle (2007) speelt hier de middenklasse een grote rol. Zij zijn volgens hem de verbindende factor tussen kansrijke en kansarme, en autochtone en allochtone groepen.

Men kan zich afvragen of onderwijssegregatie een probleem is, omdat uit verschillende onderzoeken niet is gebleken dat de leerprestatie en integratie van leerlingen wordt belemmerd door zwarte scholen. Echter in het maatschappelijke en politieke debat wordt onderwijssegregatie wel als probleem gezien. Uit het maatschappelijke debat blijkt dat er veel vrees is voor een te grote segregatie bij scholen. De berichtgeving over zwarte scholen is vaak negatief.

Ook in de politiek wordt onderwijssegregatie als probleem gezien. In het coalitieakkoord van kabinet Balkenende IV wordt expliciet gesteld dat onderwijssegregatie een probleem is dat moet worden bestreden. De minister van Wonen, Wijken en Integratie schrijft in 2009 in een brief aan de Tweede Kamer hierover het volgende:

Door de ruimtelijke concentratie en etnische segregatie zijn door de jaren heen bovendien scholen ontstaan waar kinderen met een sociaal-economische achterstand, met taal- en leerachterstanden en met een niet-westerse herkomst zijn oververtegenwoordigd. Schoolpleinen zouden een plaats voor ontmoeting moeten zijn tussen kinderen en ouders van verschillende herkomst. Dit is tevens van belang voor scholen die overwegend kinderen van nieuwe Nederlanders aantrekken. Daar vallen sociaal-economische, religieuze en etnische scheidslijnen vaak samen.

Het is voor het slagen van deze initiatieven daarom noodzakelijk dat gemeenten en scholen de urgentie van deze kwestie voelen en tijdig ingrijpen. Zij hebben ook de wettelijke opdracht hierover te overleggen en afspraken te maken. Waar kansen voor kinderen op het spel staan, mag geen tijd verloren worden.

De overheid heeft dan ook verschillende initiatieven ontplooid om onderwijssegregatie tegen te gaan. In de volgende paragraaf worden een aantal van deze initiatieven besproken. Waarbij moet worden opgemerkt dat onderwijssegregatie vaak een erg lokaalspecifiek (Onderwijsraad 2005) karakter kent. Hierdoor zijn niet bij voorbaat alle initiatieven toepasbaar in gemeenten.

2.1.3 / De initiatieven

Zoals eerder in de aanleiding beschreven, zijn scholen sinds 2006 wettelijk verplicht om met elkaar overleg te voeren over onderwijssegregatie. Hoewel niet alle gemeenten actief beleid aan het ontwikkelen zijn, is er wel een stijging zichtbaar van gemeenten die in actie komen tegen onderwijssegregatie. In het verleden zijn door verschillende gemeenten al initiatieven ontplooid om onderwijssegregatie tegen te gaan. Voornamelijk in de jaren 80, ten tijden van de grote instroom van allochtone leerlingen, zijn er gemeenten die beleid tegen onderwijssegregatie hebben ontwikkeld. Een voorbeeld hiervan is de gemeente Gouda. Hier is in de jaren 80 een beleid naar Amerikaans voorbeeld ontwikkeld om allochtone, met name Marokkaanse leerlingen met een taalachterstand, actief te spreiden over scholen in de gemeente. Er zijn door de gemeente bussen ingezet om leerlingen, die voornamelijk in gesegregeerde wijken woonden, van en naar school te brengen. Dit initiatief is om verschillende redenen uiteindelijk stopgezet. De belangrijkste reden was een te grote instroom van allochtonen (Gamberg & Ledoux, 2005, p.26).

Een ander voorbeeld is het beleid dat de gemeente Amsterdam heeft ontwikkeld. In Amsterdam zijn verschillende initiatieven ontplooid om segregatie in het onderwijs tegen te gaan. Een van deze initiatieven zijn magneetscholen. Magneetscholen, naar Amerikaans voorbeeld, zijn scholen waar een verrijkt onderwijsprogramma wordt aangeboden. Deze verrijking is bijvoorbeeld computeronderwijs, theater of onderwijs in een vreemde taal. Deze verrijking wordt gezien als een magneetfunctie. Het is erop gericht om kinderen met specifieke interesses naar een bepaalde school te trekken. Bestrijding van voornamelijk etnische segregatie is uitdrukkelijk een doelstelling van de magneetschool (Bouwman & Karsten, 1993). Volgens Rutten (1996, p.63) zijn deze magneetscholen in Nederland niet echt aangeslagen. In Amerika zijn deze magneetscholen wel een groot succes. Vink geeft in haar boek, witte en zwarte zwanen (2010), een zeer uitgebreide beschrijving van magneetscholen in Cambridge. Uit haar onderzoek blijkt dat deze scholen in Amerika ervoor hebben gezorgd dat er een meer gewenste verdeling van leerlingen over de scholen is ontstaan. Hierbij dient te worden opgemerkt dat Cambridge, naast magneetscholen, al bij inschrijving rekening is gaan houden met sociaaleconomische factoren. Dit hebben zij gedaan door een systeem van dubbele wachtlijsten.

Uit het systeem van Cambridge valt op te maken dat alleen magneetscholen niet voldoende werken, maar in combinatie met een gestuurde keuze op basis van sociaaleconomische motieven ervoor kan zorgen dat segregatie in het onderwijs kan worden tegengegaan. Paulle (2007) noemt dit controlled choice.

Een ander voorbeeld van Amsterdam is postcode gebonden inschrijving. Hierbij mogen de verschillende scholen alleen leerlingen opnemen uit het eigen postcodegebied. De meningen over dit systeem zijn erg wisselend. De Onderwijsraad (2005) geeft aan dat een postcodebeleid juist zwarte scholen in de hand kan werken, en een witte vlucht kan versterken.

Wat opvalt is dat bij segregatie in het basisonderwijs steeds meer wordt gekeken naar de opbouw van de wijk. Op basis van de wijk waarin scholen staan wordt bekeken of scholen een afspiegeling vormen, te wit of te zwart zijn. Spreiding over wijkgrenzen heen om zo een eenzijdige samenstelling van wijken te compenseren wordt door bijna geen enkele gemeente meer gebruikt (Rutten & Peters, 2005).

In 2008 is door toenmalig staatssecretaris van onderwijs Dijkstra een nieuw overheidsinitiatief aangekondigd, namelijk een pilotproject dat in verschillende gemeenten wordt geïmplementeerd om onderwijssegregatie aan te pakken. Het doel van deze pilot is om in de praktijk onderzoek te doen naar maatregelen die het meest effectief zijn om segregatie in het onderwijs tegen te gaan. Speerpunten van dit beleid zijn: ouderinitiatieven, vriendschapsscholen en schoolkeuzeprocessen. Op grond van deze pilot zal worden bekeken of een vast aanmeldmoment effectief is, en of dit landelijk zou moeten worden ingevoerd. De aanpak van de pilot is erop gericht om het ontstaan van gemengde scholen en contacten tussen allochtonen en autochtonen te bevorderen. De overheid geeft gemeenten een subsidie wanneer zij deelnemen aan het pilotproject en daardoor beleid ontwikkelen tegen onderwijssegregatie.

De pilot is in eerste instantie in de grote vier gemeenten en Nijmegen, Deventer, en Eindhoven van start gegaan. In de loop van 2008 en 2009 hebben steeds meer gemeenten zich aangesloten bij dit project. Tilburg is een van de gemeenten waar in 2009 beleid is ontwikkeld om segregatie tegen te gaan. In het vervolg van dit onderzoek zal het beleid van de gemeente Tilburg verder worden besproken.

Enkele voorbeelden van pilotprojecten worden hieronder kort toegelicht.

Vriendschapsscholen – onder andere in Rotterdam, Utrecht en Den Haag

De pilot vriendschapsscholen is erop gericht om scholen met een divers leerlingenbestand, bijvoorbeeld zwarte en witte scholen, samen te laten werken. Zij ondernemen activiteiten, zoals een sportdag en groepsuitjes, om leerlingen met verschillende achtergronden met elkaar in contact te laten komen. Deze pilot is gericht op met name gesegregeerde steden, waarin het onmogelijk wordt geacht op de korte termijn gemengde scholen te ontwikkelen. Voorop staat de ontmoeting tussen zwarte en witte kinderen. Het effect op de leerprestaties is hierin van ondergeschikt belang.

Vast aanmeldmoment – onder andere in Nijmegen en Deventer

Alvorens deze vorm van de pilot te kunnen bespreken, is het belangrijk om artikel 23 van de grondwet kort te noemen. Hierin wordt gesteld dat iedere Nederlander vrij is om een school naar keuze te kiezen. Het is daardoor voor de overheid bijna niet mogelijk om leerlingen op basis van etniciteit te spreiden. Nijmegen is een gemeente waarin niet etnische, maar juist sociaal-economische motieven een rol zijn gaan spelen. In Nijmegen worden kinderen op basis van het opleidingsniveau van ouders gespreid over de stad. Het gaat te ver om het hele project te bespreken, maar de kern van het beleid is erop gericht dat door een effectieve spreiding kansrijke en kansarme kinderen over basisscholen worden verdeeld. Nijmegen heeft hierover met alle basisscholen een convenant gesloten.

Daarnaast biedt dit voordelen, omdat deze spreiding ook rekening houdt met de capaciteit van scholen. Door centraal aan te melden en centraal te spreiden is het mogelijk de schoolgebouwen optimaal te benutten en niet, zoals wel eens voorkomt, de ene school moet uitbreiden terwijl er in een andere school lokalen vrij staan.

Scholencarrousel – onder andere in Rotterdam en Den Haag

Ouders maken vaak een keuze voor een basisschool op basis van het leerlingenbestand, zonder naar de onderwijskwaliteiten van de school te kijken. Het op deze wijze maken van een keuze is niet wenselijk, omdat de school bij uitstek een plek is waar ouders en kinderen met een verschillende etnische en sociaaleconomische achtergrond met elkaar in contact kunnen komen. Samen leven en naar school gaan in de eigen wijk, ongeacht kleur of afkomst, bevordert de sociale cohesie. De onderwijscarrousel is erop gericht om ouders de scholen te laten bezoeken, zodat zij gevoel kunnen krijgen met de school.

2.2 | Operationalisering en concepten

In deze paragraaf worden de begrippen die niet eerder aan bod zijn gekomen geoperationaliseerd. Uiteindelijk leidt dit tot een onderzoeksconcept dat verder zal worden besproken.

2.2.1 | *Het draagvlak*

Om de centrale vraag van dit onderzoek, inzake de bereidwilligheid van betrokken actoren om onderwijssegregatie tegen te gaan, te kunnen beantwoorden wordt in dit hoofdstuk het begrip draagvlak beschreven. Draagvlak is een logisch gevolg van een interactief proces. In Nederland wordt het beleid niet, zoals in andere landen wel eens gebeurt, van bovenaf opgelegd, maar worden belanghebbende actoren vaak betrokken bij de beleidsontwikkeling. Ruelle en Bartels (1998, p. 405) geven de volgende omschrijving van het begrip: 'Draagvlak kan omschreven worden als een door belangen ingegeven evaluatie van de politieke situatie door doelgroepen van een beleid, waaraan een doelgroep actieve of passieve steun verleent of juist weerstand biedt'. Draagvlak is een breed en complex begrip. Het bestaat uit vele onderdelen en is daardoor moeilijk te toetsen. Aanvullend stellen Boedeltje en de Graaf (2004, p. 2) dat draagvlak een erg grillig fenomeen is, waarvan slechts een momentopname kan worden gemaakt. Iedere beleidsfase kan het draagvlak bij een actor wijzigen.

In dit onderzoek wordt een aangepaste definitie van draagvlak gebruikt, die niet de gehele lading van het begrip draagvlak dekt, omdat het zo'n complex begrip is. De aangepaste definitie maakt het mogelijk om uitspraken te kunnen doen die een beeld geven over het draagvlak onder de actoren om onderwijssegregatie aan te pakken.

Zowel Ruelle en Bartels (1998, p. 405) als Boedeltje en de Graaf (2004, p. 2) geven aan dat draagvlak voor een groot gedeelte bestaat uit de attitude van de actoren. Onder attitude wordt verstaan hoe de actoren het beleid ontvangen, bijvoorbeeld of zij positieve of neutrale steun geven of hebben zij weerstand tegen bepaalde plannen. Na het onderzoeken van de attitude, die mogelijk (deels) wordt gevormd door normatieve waarden, is het belangrijk om na te gaan of betrokken actoren ook bereid zijn om actie te ondernemen.

Met normatieve waarden wordt bedoeld wat men wenselijk vindt in de maatschappij. De vraag is of de actoren gedrag aan attitude koppelen. Boedeltje en de Graaf (2004, p. 4) beschrijven dit als volgt:

Draagvlak zou naast de attitude, ook tot uiting kunnen komen in het gedrag van individuen. Dit zal zijn in de vorm van protest- of steunacties ten opzichte van het object van draagvlak. Wanneer een attitude wordt beschouwd als een voorbode van gedrag, dan zou het begrip draagvlak, zowel de attitude als het gedrag kunnen omvatten.

Echter, zoals de auteurs zelf aangeven, bestaat er in de literatuur veel discussie over deze stelling. Gedrag en attitude hoeven niet per definitie aan elkaar gekoppeld te zijn, maar zij zijn wel in overeenstemming met elkaar. In de definitie van het begrip draagvlak in dit onderzoek wordt een duidelijk verschil gemaakt tussen attitude en gedrag.

Dit leidt tot de volgende definitie van het begrip draagvlak, dat zal worden gebruikt in dit onderzoek: *Draagvlak geeft weer in hoeverre actoren het beleid steunen of dat zij weerstand bieden, en bestaat uit draagvlak met betrekking tot de inhoud van het beleid en met betrekking tot het proces van de ontwikkeling van het beleid.*

Inhoudsdraagvlak beschrijft in hoeverre actoren het beleid noodzakelijk vinden. In dit onderzoek bestaat inhoudsdraagvlak uit de attitude van actoren, het gedrag van actoren en de toepasbaarheid van landelijke ontwikkelingen ten opzichte van beleid tegen onderwijssegregatie.

Procesdraagvlak beschrijft in hoeverre actoren worden betrokken bij het ontwikkelen van het beleid. In dit onderzoek bestaat procesdraagvlak uit de inhoudelijke openheid, openheid van het proces en invloed tijdens het ontwikkelen van beleid tegen onderwijssegregatie.

Er is sprake van draagvlak voor nieuw beleid wanneer actoren geen weerstand bieden tegen de inhoud van het nieuwe beleid en zij van mening zijn dat zij voldoende worden betrokken en invloed kunnen uitoefenen bij de ontwikkeling van het beleid.

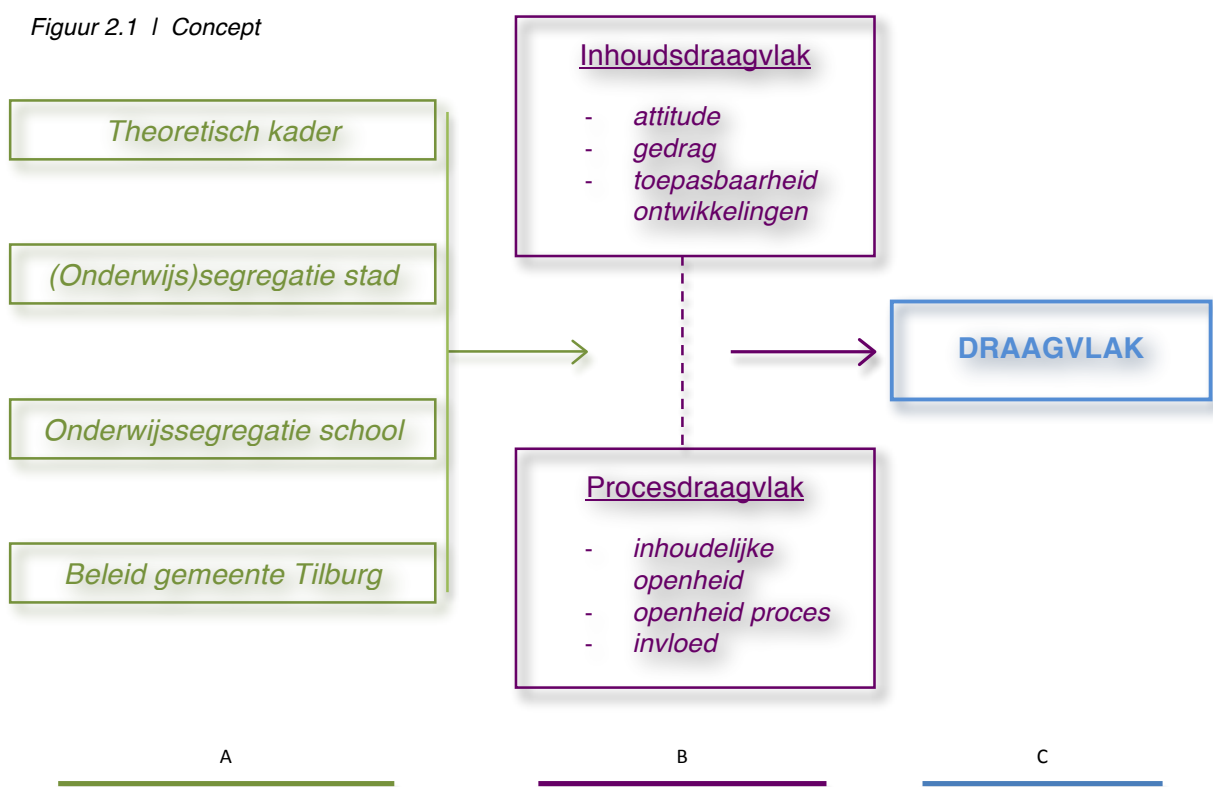
Het creëren van draagvlak is vaak een proces, dit maakt het lastig om aan te geven wanneer er wel of geen draagvlak is.

2.2.2 | Het concept

Het doel van het conceptmodel is om inzichtelijk te maken op welke wijze het onderzoek is uitgevoerd en naar welke facetten van draagvlak is gekeken. Het concept bestaat uit drie delen. In deel A wordt de input voor dit onderzoek beschreven. Door middel van deze input wordt de basis gelegd van dit onderzoek. In deel B worden de begrippen inhoudsdraagvlak en procesdraagvlak uitgelicht. De laatste stap (deel C) van het onderzoek is te bepalen of er voldoende inhoudelijk en procesmatig draagvlak is bij de actoren om te stellen of er draagvlak bestaat voor nieuw of aanvullend beleid.

Het conceptmodel kan als volgt worden weergegeven:

Figuur 2.1 | Concept

Zoals gesteld, wordt in dit onderzoek draagvlak opgesplitst in inhoudsdraagvlak en procesdraagvlak. Deze twee vormen van draagvlak bestaan elk uit een aantal specifieke onderdelen. De verschillende elementen zullen kort worden toegelicht.

Attitude - Attitude geeft weer of actoren onderwijssegregatie als een probleem zien waar iets aan moet worden gedaan. Dit wordt gemeten door bij de actoren na te gaan in hoeverre zij onderwijssegregatie ervaren, en of zij het noodzakelijk achten dat onderwijssegregatie wordt aangepakt. De centrale vraag om attitude in kaart te brengen is: In hoeverre vinden de betrokken actoren onderwijssegregatie een probleem?

Gedrag - Gedrag geeft weer of actoren bereid zijn om actie te ondernemen tegen onderwijssegregatie. Dit sluit deels aan op het begrip attitude. Immers, als actoren aangeven onderwijssegregatie als probleem te ervaren, zullen zij vaak bereid zijn hier iets tegen te gaan doen. Bij dit begrip wordt nagegaan of actoren daadwerkelijk bereid zijn om actie te ondernemen. Door na te gaan of actoren in het verleden acties hebben ondernomen, of participeren bij nieuwe projecten, wordt gemeten in hoeverre actoren gedrag aan attitude verbinden. De centrale vraag om het gedrag van actoren te onderzoeken luid: Welke acties zijn tot nu toe ondernomen om onderwijssegregatie tegen te gaan en wat zijn hiervan de resultaten?

Toepasbaarheid ontwikkelingen - Bij de toepasbaarheid van de ontwikkelingen worden de actoren geconfronteerd met voorbeelden van beleid tegen onderwijssegregatie uit andere gemeenten. Bijvoorbeeld uit het recente pilotproject van de overheid. Door na te gaan welke projecten door actoren worden gezien als kansrijk voor het eigen gebied, kunnen verdere inzichten over het probleem, zoals dit zich in het plangebied voordoet, worden vergaard. Daarnaast kunnen aanbevelingen worden gedaan waarom bepaalde projecten wel of geen steun krijgen van de actoren. Hierbij moet worden opgemerkt dat er enige overlap bestaat tussen de bovengenoemde begrippen en het bespreken van onderwijssegregatie bij dit begrip. De centrale vraag hierbij is: Welke nationale projecten zouden toepasbaar kunnen zijn in Tilburg Noord, en waarom?

Inhoudelijke openheid – Bij de inhoudelijke openheid wordt gemeten in hoeverre de actoren kunnen bijdragen aan het formuleren van het beleid. Er wordt voornamelijk gekeken of actoren bij de beleidsontwikkeling worden betrokken en of zij ruimte krijgen om ideeën en plannen te bespreken. Voor actoren is het van belang dat zij in ieder geval het gevoel hebben dat zij bij de beleidsontwikkeling betrokken zijn. De centrale vraag hierbij is: In hoeverre is er ruimte voor verschillende actoren om een bijdrage te leveren aan de formulering van beleid?

Openheid proces – Zoals beschreven is het ontwikkelen van beleid vaak een interactief proces. Door middel van openheid van het proces naar de actoren worden zij geïnformeerd over de randvoorwaarden waarbinnen het beleid moet worden ontwikkeld, en worden zij op de hoogte gesteld van eventuele wijzigingen. De openheid van het proces wordt in dit onderzoek gemeten door bij actoren na te gaan of zij tijdens de beleidsontwikkeling betrokken zijn en geïnformeerd worden. De centrale vraag om na te gaan in hoeverre het proces open is, luidt: Op welke manier worden de actoren betrokken en geïnformeerd tijdens de totstandkoming van het beleid?

Invloed – Het laatste element om na te gaan in hoeverre procesdraagvlak wordt gecreëerd bij betrokken actoren is Invloed. In dit onderzoek wordt daaronder verstaan in hoeverre actoren invloed kunnen uitoefenen op het proces en het uiteindelijke beleid. Dit wordt gemeten door na te gaan of actoren het proces van beleidsontwikkeling inhoudelijk kunnen sturen, bijvoorbeeld door mee te beslissen. De centrale vraag om dit na te gaan is: Op welke manier kunnen de actoren, tijdens het proces, invloed uitoefenen op het uiteindelijke beleid?

3 | Methodologie

3.1 | De onderzoeksstrategie

Nadat de inleiding en het theoretische kader zijn uitgewerkt, is het tijd om stil te staan bij de technische uitvoering van het onderzoek. Volgens het boek van Verschuren en Doorewaard (2007, p.161) wordt door het nemen van drie beslissingen de onderzoeksstrategie bepaald. Zo moet er een keuze worden gemaakt tussen breedte of diepte, tussen empirie en bureauonderzoek en tussen kwalificering en kwantificering. Deze drie beslissingen staan in nauw verband met elkaar. In deze paragraaf worden de beslissingen verder uiteengezet.

Hoewel onderwijssegregatie een fenomeen is dat in verschillende landen en in verschillende vormen voorkomt, is eerder opgemerkt dat de aanleiding van onderwijssegregatie vaak lokaalspecifiek is. Er zijn vele verschillende oorzaken van onderwijssegregatie en het is onmogelijk om een eenduidige oplossing te geven om onderwijssegregatie aan te pakken. Per gebied moet worden bekeken hoe de schoolsamenstelling (onderwijssegregatie) en de wijkopbouw (ruimtelijke segregatie) is. Op basis hiervan kunnen plannen worden gemaakt om segregatie aan te pakken. Door de lokaliteit van onderwijssegregatie is het zeer moeilijk om een onderzoek te doen waarvan de resultaten generaliseerbaar zijn.

In dit onderzoek is daarom gekozen om in de praktijk onderzoek te doen naar onderwijssegregatie. En hoewel er veel literatuur beschikbaar is, is de lokale situatie van groot belang voor de vorm en bestrijding van onderwijssegregatie. In dit onderzoek wordt daarom in een klein plangebied onderzoek gedaan naar onderwijssegregatie. Het doel van dit onderzoek is om voor dit plangebied gedetailleerde uitspraken te kunnen doen over de aard van onderwijssegregatie, en de bereidheid van de betrokken actoren om onderwijssegregatie aan te pakken. In plaats van op brede schaal onderzoek te verrichten, is er hier nadrukkelijk voor gekozen om op kleine schaal diepte onderzoek te doen. Het doel van dit onderzoek is niet om onderwijssegregatie op te lossen, of om uitspraken te kunnen doen hoe segregatie nationaal kan worden bestreden. De resultaten dienen als verbreding van het landelijke debat over segregatie in het onderwijs.

Na de keuze voor een diepteonderzoek en de keuze voor een praktijkonderzoek naar onderwijssegregatie, moet alleen nog een keuze worden gemaakt tussen een kwantitatieve of een kwalitatieve manier van dataverzameling.

In het eerste deel van dit onderzoek wordt onderzocht op welke manier onderwijssegregatie voorkomt in Tilburg. Deze gegevens zijn voornamelijk kwalitatief. En hoewel de basisgegevens op een kwantitatieve manier zullen worden gepresenteerd, is het doel van het onderzoek om na te gaan of er draagvlak is voor aanvullend beleid tegen onderwijssegregatie. Deze gegevens zijn op een kwalitatieve manier verzameld. Dit deel is beschouwend van aard. De gegevens die nodig zijn om de deelvragen te beantwoorden moeten door de actoren zelf beantwoord worden. Het is daarom noodzakelijk deze actoren te ontmoeten en aan hen vragen te stellen.

In dit onderzoek is er een keuze gemaakt om een aantal specifieke actoren te benaderen. Allereerst de gemeente Tilburg als beleidsontwikkelaar. Tijdens een interview met een beleidsmedewerker is onderwijssegregatie uitgebreid besproken. Vervolgens de Stichting Brede School Tilburg voor de implementatie van het beleid en als gesprekspartner van de gemeente Tilburg. Deze stichting heeft als voordeel dat ze als onafhankelijke organisatie in Tilburg actief is. Daarnaast heeft de stichting Brede School Tilburg door het werken in verschillende wijken al erg veel contacten met bij onderwijs en kinderen betrokken organisaties zoals Kinderstad, de Twern en Maatschappelijk werk. Dit netwerk en de kennis van de wijken wordt door de Brede School Tilburg tevens gebruikt om de gemeente te kunnen adviseren bij het ontwikkelen van het beleid. Door middel van een interview met een projectleider is bij deze actor input verzameld. Tenslotte zijn de basisscholen als beleidsuitvoerders in dit onderzoek opgenomen. Zij zijn in de praktijk betrokken bij onderwijssegregatie en de leerlingen. Het doel was om de basisscholen te interviewen. Echter om verschillende redenen, zoals vakantie en tijdsdruk, is dit niet gelukt. Door middel van een lijst met stellingen is er input verzameld.

Er is in dit onderzoek voor gekozen om ouders en schoolbesturen niet te benaderen. De voornaamste reden om ouders niet te benaderen heeft te maken met de significantie. Het interviewen van een aantal ouders geeft niet per definitie een juiste weerspiegeling van de gehele opinie. Om een juist beeld van de ouders te verkrijgen is het noodzakelijk om uitgebreider onderzoek te verrichten. Dit wil niet zeggen dat ouders niet belangrijk zijn bij het implementeren van nieuw beleid. De gemeente erkent dit, en heeft eerder door middel van stadsdebatten ouders uitgenodigd mee te praten over onderwijssegregatie.

Tevens is besloten niet met schoolbesturen te spreken, aangezien zij ver van de beleidsontwikkeling afstaan. Samen met de gemeente en de wethouder voeren zij overleg over de beleidskoers. In het gesprek met de gemeente is de rol van de schoolbesturen wel besproken.

Door de keuze voor diepte, kwalitatief onderzoek en empirie, is dit onderzoek voornamelijk een casestudy. Er is gekozen voor één plangebied waar onderwijssegregatie wordt onderzocht. Gelijktijdig met het besluit voor een casestudy is natuurlijk ook een keuze gemaakt welk gebied en welke actoren worden betrokken bij dit onderzoek. In de volgende twee paragrafen wordt beschreven waarom ervoor is gekozen om onderzoek te doen naar basisonderwijs in Tilburg Noord.

3.1.1 / Het basisonderwijs

Een belangrijke reden voor de beslissing om onderzoek te doen naar het basisonderwijs, is dat alle kinderen vanaf hun vijfde jaar leerplichtig zijn. In deze periode maken kinderen en ouders een keuze voor een bepaalde basisschool. In tegenstelling tot het voortgezet onderwijs, worden kinderen niet aangenomen op basis van het leerniveau. Basisscholen vallen niet af, doordat kinderen, door bijvoorbeeld de cito-score of het advies van de leraar, niet voor een bepaalde school of type onderwijs in aanmerking komen. De keuzemotieven om wel of niet naar een bepaalde school te gaan zijn daardoor minder gecompliceerd. Het tweede motief om onderwijssegregatie te onderzoeken op basisscholen, is dat middelbare scholen vaak verdeeld zijn over de stad, en daarom is het in deze gevallen moeilijk om een vergelijking te maken met segregatie op deze scholen ten opzichte van de gehele wijk. Tot slot wordt in de meeste literatuur ook onderzoek gedaan naar segregatie in het basisonderwijs, en niet in het voortgezet onderwijs.

3.1.2 / Tilburg Noord

De belangrijkste aanleiding om onderwijssegregatie te onderzoeken in Tilburg, is een artikel in het Brabants Dagblad van 15 januari 2010.

'Segregatie tegengaan in onderwijs Tilburg'

door Toine van Berkel. dinsdag 15 januari 2008 | 03:24

15 jan 2008, 03:24 - TILBURG - Het stadsdebat dat de gemeente Tilburg gaat organiseren over het thema 'Zwarte en witte scholen' wordt laagdrempelig.

Vooraf ouders en leerkrachten moeten het woord voeren om hun ervaringen te vertellen. "Het moet zeker geen bobo-debat worden", zei wethouder Hugo Backx (PvdA, onderwijs) gisteren tijdens de raadscommissie Maatschappij.

De voorkeur van de wethouder gaat er ook naar uit om het stadsdebat níet op het gemeentehuis, maar op een school te voeren. "Misschien kunnen we wel meerdere bijeenkomsten op scholen verzorgen", zei Backx. Het debat moet in het voorjaar worden gehouden en maakt deel uit van het plan van aanpak van de gemeente om de zogeheten segregatie in het basisonderwijs tegen te gaan.

Volgens de gemeente Tilburg zijn op dit moment 18 van de 56 basisscholen in de gemeente te zwart. Dat betekent dat ze minstens tien procent méér allochtone kinderen hebben dan het percentage alloch- tone kinderen dat in het voedingsgebied van de school woont.

Wethouder Backx kreeg van de commissie steun voor het streven om op basisscholen tot een betere afspiegeling van de buurtbevolking te komen, ondanks de vrije schoolkeuze van de ouders.

Bron: Brabants Dagblad 15 januari 2010

Door het verschijnen van dit artikel zijn drie zaken duidelijk geworden, namelijk dat in Tilburg zwarte en witte scholen staan, dat de gemeente dit een probleem vindt en dat de gemeente beleid gaat ontwikkelen om segregatie aan te pakken. De interesse om na te gaan op welke manier de gemeente Tilburg onderwijssegregatie aan gaat pakken is hierdoor gewekt.

Tilburg is met ruim 200.000 inwoners de zesde stad van Nederland en kent volgens het artikel zesenvijftig basisscholen. Deze populatie is voor deze casestudy te groot. Het is overigens niet mogelijk om alle beleidsprocessen en actoren te beschrijven. Vandaar dat een keuze is gemaakt om een deelgebied te nemen voor dit onderzoek. Uit een eerste inventarisatie en gesprek met de gemeente, is gebleken dat onderwijssegregatie voornamelijk in het westen en noorden van de stad voorkomt. In dit onderzoek is ervoor gekozen om onderzoek te doen in Tilburg Noord. Dit gebied is het meest begrensd en daarmee het duidelijkst als plangebied te beschrijven. In het volgende hoofdstuk wordt het plangebied nader toegelicht.

3.2 | Het onderzoeksmateriaal

In de vorige paragrafen is besproken waar het onderzoek plaatsvindt en wat er onderzocht wordt. In deze paragraaf wordt uiteengezet op welke manier de gegevens zijn verzameld en op welke manier deze zijn geanalyseerd.

Het literatuuronderzoek vormt de theoretische basis van dit onderzoek en is beschreven aan de hand van een studie van de beschikbare literatuur. Na dit literatuuronderzoek zijn basisgegevens over de gemeente Tilburg verzameld en geanalyseerd. Op basis van deze gegevens is het plangebied Tilburg Noord gekozen. In het laatste gedeelte van dit onderzoek is, bij een aantal betrokken actoren, onderzocht in hoeverre er inhoudsdragvlak en procesdragvlak bestaat voor het ontwikkelen van beleid tegen onderwijssegregatie.

3.2.1 | *De secundaire gegevens*

De basisgegevens die in dit onderzoek zijn gebruikt bestaan uit openbare en niet-openbare gegevens. Openbaar zijn de statistische gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBR), en de Stadsmonitor en Integratiemonitor die op de website van de gemeente Tilburg staan. In deze gegevens is informatie gevonden die aan kan tonen in hoeverre er sprake is van segregatie in Tilburg. Daarnaast waren gegevens nodig over de scholen, schoolopbouw van leerlingen en leerlingen in de buurt. Hiervoor wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van een tabel die door de gemeente Tilburg beschikbaar is gesteld. In deze tabel is weergegeven hoeveel leerlingen er op de basisscholen zitten en uit welke buurt zij afkomstig zijn. Ook is in deze tabel onderscheid gemaakt naar afkomst, namelijk autochtoon of allochtoon.

De gemeente Tilburg heeft toestemming gegeven om deze tabel in dit onderzoek te gebruiken op voorwaarde dat alleen voor dit onderzoek noodzakelijke informatie wordt gebruikt, en dat gegevens waar mogelijk worden geanonimiseerd. Vanwege het belang van deze gegevens voor dit onderzoek is met deze voorwaarde ingestemd en zijn de gegevens zo anoniem mogelijk gebruikt. Zo worden bijvoorbeeld de namen van basisscholen zo minimaal mogelijk gebruikt, en waar mogelijk wordt volstaan met de gegevens op wijkniveau.

3.2.2 / Half gestructureerd interview

Eerder is aangegeven dat, voor het nagaan in hoeverre er bij actoren draagvlak bestaat om segregatie aan te pakken, contact met actoren noodzakelijk is. Aangezien draagvlak een erg complex begrip is, dat moeilijk in een vragenlijst is samen te vatten, is ervoor gekozen om actoren door middel van een half gestructureerd interview te interviewen.

De reden om voor een half gestructureerd interview te kiezen is dat de onderwerpen wel vast liggen, maar de vragen niet vast staan. Hierdoor is er veel meer ruimte voor een vloeiend en natuurlijk gesprek, in plaats van het afwerken van een vragenlijst. Echter, een aandachtspunt hierbij is dat goed moet worden nagegaan of alle onderwerpen aan bod zijn gekomen. Als hulpmiddel hiervoor is een topiclijst gemaakt dat als leidraad en controledocument dient voor het interview. Deze topiclijst is opgenomen in bijlage 1. Om het gesprek zo vloeiend mogelijk te laten plaatsvinden is tevens gebruik gemaakt van een dictafoon om het gesprek op te nemen.

3.2.3 / De stellingen

In het beginstadium van dit onderzoek is rekening gehouden met het feit dat niet met alle actoren een afspraak voor een interview kan worden gemaakt. Bijvoorbeeld door tijdsdruk, schoolvakantie, of andere redenen. Omdat uitspraken van actoren essentieel zijn in dit onderzoek, is getracht een afspraak met de actoren te maken. Voor dit onderzoek zijn alle basisscholen benaderd en is hen gevraagd om mee te werken aan dit onderzoek. Helaas is het niet gelukt om basisscholen officieel te interviewen. Alle basisscholen zijn telefonisch en via e-mail een aantal maal benaderd. Veel scholen hebben aangegeven niet mee te willen werken in verband met werkdruk door aanstaande schoolvakanties, verhuizingen of hebben geen interesse om over onderwijssegregatie te praten. Er kan worden geconcludeerd dat het zowel een slechte timing is om in deze periode basisscholen te benaderen, alsmede dat onderwijssegregatie een gevoelig onderwerp is om over te praten. De beleidsontwikkeling van de gemeente Tilburg ten aanzien van het tegengaan van onderwijssegregatie kan hierin een rol spelen.

Er is daarom getracht om toch zo veel mogelijk informatie van de basisscholen te verkrijgen. In een uiterste poging basisscholen te bewegen mee te werken aan dit onderzoek, is een brief met daarbij een aantal stellingen verzonden. Door beantwoording door actoren van deze stellingen is het mogelijk om, weliswaar zeer beperkt, een reactie van een actor mee te nemen in dit onderzoek.

Bij het formuleren van de stellingen is met een aantal voorwaarden rekening gehouden. Zo zijn er niet te veel stellingen worden opgenomen, omdat dit er voor zou kunnen zorgen dat minder basisscholen de moeite zouden nemen de stellingen te beantwoorden en terug te sturen. Tevens zijn de stellingen zo opgesteld dat deze alle elementen van draagvlak zouden raken. Tot slot is geprobeerd de stellingen zo te verwoorden dat er ook overeenkomsten tussen stellingen zouden zijn. Door deze overeenkomsten kan na worden gegaan of actoren de stellingen overeenkomstig van aard zouden beantwoorden. Op deze manier is er een kleine controle op de validiteit ingebouwd. Deze stellingen zijn in bijlage 2 opgenomen.

3.2.4 | Snowball-sampling

Bij de start van het onderzoek zijn twee bronnen geselecteerd, namelijk de beleidsmakers en de uitvoerders van het beleid. Onder de beleidsmakers wordt in dit onderzoek de gemeente verstaan en onder de uitvoerders van het beleid wordt in dit onderzoek de basisscholen in het plangebied verstaan. Vanuit deze basis is volgens de snowball-sampling methode de lijst met betrokken actoren steeds verder uitgebreid. Door gesprekken te voeren met de primaire bronnen is nagegaan welke actoren nog meer betrokken zijn bij de beleidsontwikkeling tegen onderwijssegregatie in Tilburg Noord. Er is gebleken dat niet alle bronnen als relevant kunnen worden beschouwd.

3.3 | Data-analyse

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van drie vormen data, namelijk de literatuur, de kwantitatieve gegevens over de stad, de wijk en de schoolopbouw, en de kwalitatieve gegevens die verkregen zijn van een aantal betrokken actoren. Het verzamelen en verwerken van de literatuur is in de vorige paragraaf beschreven en wordt derhalve hier buiten beschouwing gelaten. In deze paragraaf wordt beschreven hoe de secundaire en kwalitatieve data wordt geanalyseerd.

De kwantitatieve gegevens over de opbouw van de stad, het stadsdeel, de wijken en de scholen zijn gebruikt om segregatie en onderwijssegregatie in kaart te brengen. Deze gegevens worden in hoofdstuk 4 gepresenteerd. Uit de beschikbare gegevens is de, voor dit onderzoek, belangrijke informatie gefilterd. Zo is gekeken naar de segregatie-index van de gemeente Tilburg ten opzichte van een aantal steden in Nederland. Vervolgens is er ingezoomd op het plangebied en worden kenmerken van het plangebied beschreven. Hierbij is gekeken naar de opbouw van de bevolking en naar sociaal economische factoren.

De gemeente Tilburg heeft een duidelijke tabel aangeleverd waarin precies is aangegeven hoeveel leerlingen er in de stad, in de wijk en op school zijn, inclusief de afkomst van de leerlingen naar wijk en naar etniciteit. Om deze reden zijn deze gegevens zonder veel bewerking in dit onderzoek opgenomen.

De analyse van deze gegevens bestaat uit het filteren van de benodigde informatie en deze te vertalen, zodat de mate en vorm van segregatie en onderwijssegregatie kan worden aangetoond. De gemeente hanteert een eigen norm om aan te duiden of een school wel of niet gesegregeerd is en kijkt hierbij vooral naar de afspiegeling van de school ten opzichte van de wijk. Met behulp van deze norm is het mogelijk om uitspraken te kunnen doen over de mate van segregatie.

Het vervolgonderzoek richt zich op het analyseren van de verkregen data van een aantal betrokken actoren. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt in de afgenomen interviews en de stellingen die de betrokken actoren hebben ingevuld. De interviews zijn opgenomen met een dictafoon. Dit maakt het mogelijk om de interviews later geheel na te luisteren. De interviews zijn verschillend van opbouw en daardoor zijn deze puntsgewijs, via de topiclijst, naar onderwerp gecategoriseerd. Dit maakt het mogelijk om verbanden te leggen tussen de interviews en kunnen de overeenkomsten en verschillen worden geanalyseerd. De antwoorden die de actoren bij de stellingen hebben gegeven zijn eenvoudiger te analyseren. Er wordt geprobeerd om zo goed als mogelijk na te gaan of de antwoorden die zijn gegeven op de twaalf stellingen overeenkomstig van aard zijn. De analyse van de interviews en de stellingen zal leiden tot het antwoord op de centrale vraag in dit onderzoek: *In hoeverre is er bij de betrokken actoren draagvlak aanwezig om onderwijssegregatie in Tilburg Noord aan te pakken?* Zoals eerder aangegeven is het lastig om precies te bepalen in hoeverre er draagvlak bestaat voor beleid tegen onderwijssegregatie. In een beschrijvende vorm wordt in hoofdstuk 5 weergegeven of blijkt dat actoren weerstand bieden, of beleid steunen.

4 | Het plangebied en de betrokken actoren

In dit hoofdstuk wordt het speelveld besproken waarbinnen dit onderzoek is uitgevoerd. In het eerste gedeelte van dit hoofdstuk wordt het plangebied beschreven en wordt dieper ingegaan op het basisonderwijs in het plangebied. In het laatste gedeelte van dit hoofdstuk worden de betrokken actoren geïntroduceerd.

4.1 | Het plangebied

In deze paragraaf komt allereerst de gemeente Tilburg ruimschoots aan bod. Hierin wordt beschreven hoe de stad is ontstaan en in hoeverre de stad is gesegregeerd. Vervolgens wordt het stadsdeel Tilburg Noord uitvoerig beschreven en komt onder andere de wijkopbouw en de sociaal-economische factoren aan bod.

4.1.1 | *De gemeente Tilburg*

Tilburg is op dit moment qua inwonersaantal de zesde gemeente van Nederland (CBS), en kent een historie die vooral in het teken staat van textiel en industrie. De naam Tilliburgis duikt voor het eerst op in het jaar 709. Op dat moment is er nog geen sprake van een echte stad. Pas in 1809 krijgt Tilburg, uit handen van Lodewijk Napolion, haar stadsrechten. In deze tijd is Tilburg uit een aantal verbonden dorpskernen gegroeid naar een stad met ongeveer 9000 inwoners. Vanaf 1600 wordt in Tilburg gestart met de textielindustrie, en in de 18^e eeuw is Tilburg uitgegroeid tot een van de grootste wol- en textielcentrum van Nederland.

Deze industrie zorgt ervoor dat Tilburg in 1871 de grootste stad van Nederland is als het gaat om fabrieksarbeiders en stoomwerktuigen. Het gevolg van deze ontwikkeling is dat Tilburg in deze periode wordt aangesloten op het spoornetwerk en er verharde wegen naar omliggende gemeenten worden aangelegd. Deze periode is ook bekend omdat Koning Willem II zich erg verbonden voelde met Tilburg. In de stad liet hij omstreeks 1847 een buitenverblijf bouwen. Een voor veel Tilburgers legendarische uitspraak die Koning Willen II over Tilburg deed is, “hier adem ik vrij en voel ik me gelukkig”. Nog steeds zijn in de stad invloeden te vinden waaruit blijkt dat Koning Willem II verbonden was met de stad. Voorbeelden hiervan zijn de voetbalclub, verschillende straatnamen, en een kazerne die tegenwoordig in gebruik is als detentiecentrum.

Vanaf 1900 heeft Tilburg zich steeds verder ontwikkeld. Zo neemt het inwonersaantal toe tot 137.000 inwoners in 1960. Dit was voor de gemeente reden om verschillende uitbreidingsplannen te ontwikkelen. De wijk Tilburg Noord is hiervan het resultaat.

Als grote gemeente in Nederland kent ook Tilburg segregatie in haar stad. Uit de gegevens van het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, die onderzoek hebben gedaan naar segregatie in 31 grote gemeenten in Nederland, blijkt dat Tilburg in 2008 redelijk gemiddeld scoort. Tilburg scoort 33,0 punten, het gemiddelde is 32,7 punten. In onderstaande tabel zijn de gegevens van het ministerie weergegeven. Wanneer een gemeente veel punten scoort, betekent dit dat meer niet-westerse allochtonen moeten verhuizen om een gelijkmatige spreiding over de stad te creëren. In de tabel zijn de drie grootste steden, twee steden uit Noord-Brabant en een vergelijkbare stad opgenomen. Uit de index blijkt dat Tilburg in eerste instantie onder het gemiddelde scoorde, en de laatste jaren rond het landelijke gemiddelde scoort. In 2008 gaat Tilburg zelfs iets over het landelijk gemiddelde heen.

Tabel 4.1 | segregatieindex van niet-westerse allochtonen

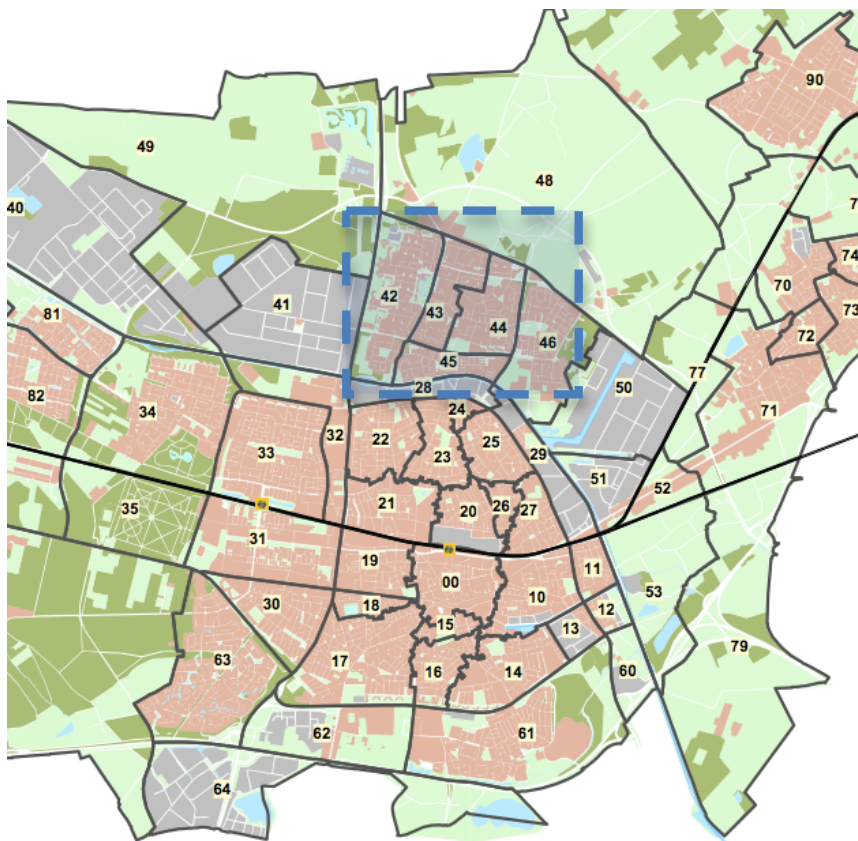
Stad	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Amsterdam	34,2	34,5	34,9	35,2	35,6	35,9	36,3	36,7	36,9	36,9	36,7
Rotterdam	42,6	41,6	40,8	39,7	39,1	38,7	38,5	38,1	37,5	36,8	36,3
Utrecht	35,3	36,3	36,8	36,9	37,3	37,3	37,4	37,4	37,0	36,7	36,5
Tilburg	28,0	29,3	29,7	31,0	31,2	31,8	31,6	32,0	32,3	32,8	33,0
Breda	34,6	33,5	32,8	32,3	32,5	33,4	34,3	35,0	35,2	35,9	35,8
Eindhoven	24,0	23,2	23,2	23,0	22,7	22,7	22,4	22,5	22,3	22,5	22,3
Arnhem	35,4	35,2	35,2	35,9	36,0	35,8	35,7	35,4	35,4	34,7	33,8
<i>Gemiddelde</i>	<i>32,7</i>	<i>32,9</i>	<i>33,0</i>	<i>32,9</i>	<i>32,9</i>	<i>32,8</i>	<i>32,9</i>	<i>33,0</i>	<i>33,0</i>	<i>32,9</i>	<i>32,7</i>

Bron: Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

4.1.2 | Het stadsdeel Tilburg Noord

Tilburg Noord is op zichzelf geen wijk. Het is een stadsdeel dat bestaat uit een aantal wijken, namelijk Stokhasselt, de Heikant en Quirijnstok. De Heikant is verdeeld in kleinere buurten, namelijk Vlashof, De Schans en Lijnse Hoek. In de periode tussen 1960 en 1970 is het stadsdeel in hoog tempo ontwikkeld tot wat het nu is. Op dit moment wonen er ongeveer 22.500 mensen in deze naoorlogse uitbreidingswijk van Tilburg. Figuur 4.1 geeft de ligging van het plangebied weer. Tilburg Noord wordt aan alle kanten omsloten door industrie (oostzijde en westzijde), landelijk gebied (noordzijde) en het Wilhelminakanaal (zuidzijde). Daardoor kan er een duidelijk onderscheid worden gemaakt in wat wel en niet bij het plangebied hoort. Het gebied bestaat voornamelijk uit woningbouw. Daarnaast zijn er verschillende voorzieningen in het gebied, zoals een zwembad, een bibliotheek en verschillende winkelcentra.

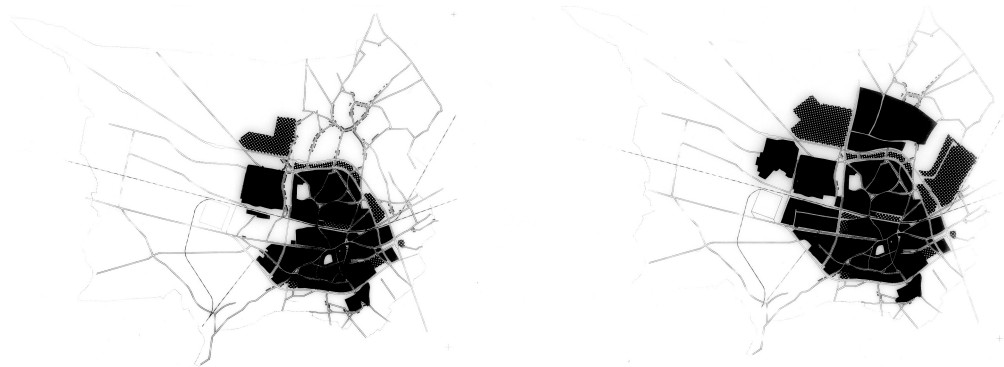
Figuur 4.1 | Ligging plangebied

Bron: gemeente Tilburg

Bijna het gehele plangebied is in de periode tussen 1960 en 1980 ontwikkeld. Met name tussen 1960 en 1970 is er erg veel gebouwd. Na 1980 zijn er nauwelijks meer woningen bijgebouwd. In figuur 4.2 is te zien hoe het plangebied in korte tijd is ontwikkeld.

Figuur 4.2 | Tilburg 1960 en 1970

Bron: Regionaal archief Tilburg

De woningbouw in het plangebied kenmerkt zich doordat er veel hoogbouw te vinden is. Daarnaast valt op dat er veel sociale huurwoningen staan in het plangebied. Dit blijkt uit tabel 4.2. De gegevens in deze tabel zijn van 2009.

Tabel 4.2 | Inwonersaantallen en woningvoorraad Tilburg Noord

	inwoners totaal [m+v]	Sociale huurwoningen [woningen]	Particuliere huurwoningen [woningen]	Koopwoningen [woningen]	totaal woningen
Stokhasselt	7.220	1.999	27	866	2.892
Vlashof	4.675	1.408	36	419	1.863
De Schans	3.671	771	255	689	1.715
Lijnse Hoek	2.826	875	6	563	1.444
Quirijnstok	4.062	562	199	1.000	1.761
Tilburg Noord	22.454	5.615	523	3.537	9.675
% woningen tov Tilburg Noord		58,0	5,4	36,6	
Tilburg	203.487	27.563	9.042	48.145	84.750
% Tilburg Noord tov Tilburg	11,0	20,4	5,8	7,3	11,4

Bron: Stadsmonitor Tilburg

Uit tabel 4.2 valt op te maken de verhouding tussen het aantal woningen in Tilburg Noord ten opzichte van het totaal aantal woningen in Tilburg (11,4%), nagenoeg overeen komt met de verhouding tussen het aantal inwoners in Tilburg Noord ten opzichte van het totaal aantal inwoners in Tilburg (11%). Daarnaast wordt in de tabel de woningvoorraad bekeken. Hieruit valt te concluderen dat er in Tilburg Noord relatief veel sociale huurwoningen staan, namelijk 58% van het totaal aantal woningen in Tilburg Noord (9.675). Van het totaal aantal sociale huurwoningen in Tilburg staat 20,4% in Tilburg Noord. In tabel 4.3 wordt dit verder uitgewerkt.

Tabel 4.3 | Verhouding soort woningen ten opzichte van totaal in Tilburg Noord

	totaal woningen	% Sociale huur	% Particuliere huur	% Koopwoningen
West (Stokhasselt)	2.892	69,1	0,9	29,9
Midden (Vlashof, De Schans en Lijnse Hoek)	5.022	60,8	5,9	33,3
Oost (Quirijnstok)	1.761	31,9	11,3	56,8

Bron: stadsmonitor Tilburg

Uit tabel 4.3 valt op te maken dat het percentage sociale huurwoningen in het westen van Tilburg Noord het hoogst is (69,1%) en het percentage koopwoningen het laagst is (29,9%). In het oosten van Tilburg Noord is deze verhouding omgedraaid, namelijk 31,9% sociale huurwoningen en 56,8% koopwoningen. De verhouding particuliere huurwoningen is in alle gebieden laag.

Uit de bovenstaande tabellen kan worden geconcludeerd dat in het plangebied erg veel sociale huurwoningen staan. Het verschil tussen de inwoners ten opzichte van de stad, 11% en de sociale huurwoningen ten opzichte van de stad 20,4% is groot. Dit kan iets zeggen over de sociaal economische status van het gebied en de inwoners van het plangebied. Dit wordt verder onderbouwd door tabel 4.5, waarin naar het gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen wordt gekeken.

Tabel 4.4 | Gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen

	Gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen [euro]		% stijging
	1994	2005	
Stokhasselt	19.535	24.400	24,9
Vlashof	19.104	24.100	26,2
De Schans	18.333	23.500	28,2
Lijnse Hoek	19.422	26.200	34,9
Quirijnstok	22.349	29.100	30,2
Tilburg Noord	19.749	25.460	28,9
Tilburg	21.243	29.574	39,2

Bron: stadsmonitor Tilburg

Uit tabel 4.4 blijkt dat het gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen in Tilburg Noord (25.460 euro in 2005) onder het gemiddelde ligt van Tilburg (29.574 euro in 2005). Wat verder in bovenstaande tabel opvalt is dat het gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen in het westen van Tilburg Noord (Stokhasselt, Vlashof en De Schans) aanzienlijk lager ligt dan het gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen in het oosten van Tilburg Noord (Quirijnstok), namelijk gemiddeld 24.250 euro in het westen en 29.100 euro in het oosten van Tilburg Noord. Dit staat in verhouding tot de eerdere conclusie inzake het aantal sociale huurwoningen en het aantal koopwoningen. Verder valt hieruit op te maken dat de stijging van het gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen in Tilburg Noord (28,9%) aanzienlijk lager is dan de stijging in Tilburg (39,2%). Dit zou kunnen duiden op een positieverzwakking van Tilburg Noord. Hierbij moet worden opgemerkt dat deze tabel is gebaseerd op cijfers uit 2005. Van 2009 zijn nog geen cijfers bekend. De cijfers uit 2005 geven een indicatie over de verhouding van het inkomen tussen de stad en het plangebied. Omdat in de tussenliggende periode geen grote projecten, zoals herstructurering, in het plangebied is uitgevoerd, wordt aangenomen dat er geen grote verschillen zijn tussen de verhouding van 2005 en 2009.

Tot slot wordt in onderstaande tabel stil gestaan bij de bevolkingsopbouw van het plangebied.

Tabel 4.5 | Bevolkingsopbouw

	inwoners totaal		autochtoon M+V		niet-westerse allochtoon M+V		westerse allochtoon M+V	
	1994	2009	1994	2009	1994	2009	1994	2009
Stokkasselt	6.948	7.220	4.935	3.165	1.250	3.371	763	684
Vlashof	4.972	4.675	3.498	2.138	1.020	2.108	454	429
De Schans	4.228	3.671	3.524	2.711	402	669	302	291
Lijnse Hoek	3.235	2.826	2.730	2.207	234	341	271	278
Quirijnstok	5.251	4.062	4.094	3.131	628	507	529	424
Totaal Tilburg Noord	24.634	22.454	18.781	13.352	3.534	6.996	2.319	2.106
Totaal Tilburg Noord in %			76,2	59,5	14,3	31,2	9,4	9,4
Totaal Tilburg	163.013	203.487	135.438	157.774	14.649	28.111	12.926	17.602
Totaal Tilburg in %			83,1	77,5	9,0	13,8	7,9	8,7

Bron: stadsmonitor Tilburg

Uit tabel 4.5 valt op te maken dat het aandeel autochtone bevolking in Tilburg Noord is afgenomen (van 76,2% in 1994 naar 59,5% in 2009) en het aandeel niet-westerse allochtonen is toegenomen (van 14,3% in 1994 naar 31,2% in 2009). Tevens is er in het totale aantal inwoners van Tilburg ook een groei van het aantal niet-westerse allochtonen zichtbaar. Echter is deze groei relatief kleiner dan de groei in Tilburg Noord, namelijk van 9% in 1994 naar 13,8% in 2009.

Uit bovenstaande paragraaf kan worden geconcludeerd dat het aandeel sociale huurwoningen in Tilburg Noord hoger ligt dan het totaal aantal sociale huurwoningen in Tilburg. Daarnaast blijkt dat het gemiddeld besteedbaar inkomen lager ligt dan het gemiddelde in Tilburg en dat dit huishoudinkomen minder snel stijgt dan in de rest van Tilburg. Tevens is duidelijk geworden dat het aandeel allochtone bevolking in Tilburg Noord is toegenomen en het aandeel autochtone bevolking is afgenomen. De beschikbare informatie is te beperkt om een verband te leggen tussen een zwakkere sociaal economische status en etniciteit. Wel kan worden geconcludeerd dat het plangebied kan worden gekenmerkt door een hoge mate van allochtone bewoners en is er een reële verwachting dat er veel bewoners zijn met een lage sociaal economische status.

4.2 | Het basisonderwijs

In deze paragraaf wordt uiteengezet hoe het basisonderwijs in Tilburg is opgebouwd. Tevens wordt dit verder gespecificeerd naar het plangebied Tilburg Noord. De cijfers die in deze paragraaf worden gebruikt, zijn gebaseerd op een onderzoek van de gemeente Tilburg van het schooljaar 2008-2009.

4.2.1 | Het onderwijs in Tilburg

In de gemeente Tilburg gaan 18.114 leerlingen verdeeld over vijftien reguliere basisscholen naar school. In Tilburg zijn verschillende vormen van het basisonderwijs vertegenwoordigd. Naast openbaar, Rooms-katholiek en Protestantse basisscholen is er in Tilburg ook een Islamitische school. Tevens zijn verschillende onderwijskundige vormen vertegenwoordigd, zoals Montessorionderwijs en Vrije scholen. De gemeente heeft voor alle scholen berekend in hoeverre zij een afspiegeling vormen van de buurt waarin zij staan. Hierbij is uitgegaan dat scholen een afspiegelingsschool zijn als het leerlingenbestand van de school tot 10% afwijkt van de verhouding van leerlingen in de wijk. Is de afwijking tussen de 10% en 20%, dan is een school witter of zwarter. En is de afwijking groter dan 20%, dan is de school te wit of te zwart. Volgens de berekening van de gemeente Tilburg zijn er in Tilburg, negen scholen te zwart, elf zwarter en zeven witter. Achtentwintig scholen vormen een afspiegeling van de wijk. De gemeente Tilburg heeft in haar onderzoek geen rekening gehouden met sociaal-economische factoren, maar enkel gekeken naar etniciteit (de verhouding autochtoon, allochtoon)

Bovenstaande uitkomst van het onderzoek van de gemeente Tilburg is gebaseerd op de afspiegeling van het leerlingenbestand ten opzichte van de verhouding van de leerlingen in de wijk. Wanneer het leerlingenbestand van de scholen wordt afgezet tegen de verhouding leerlingen in de stad, wordt de uitkomst anders.

Het totaal aantal basisschoolleerlingen in Tilburg, inclusief de leerlingen die wel in Tilburg wonen, maar niet in de gemeente naar school gaan, is 18.257. Van dit totaal aantal leerlingen is 4.132 van niet-westerse afkomst. Men kan stellen dat 22,6% van de leerlingen in Tilburg allochtoon is. Wanneer men op basis van deze gegevens zou bepalen of scholen zijn gesegregeerd, blijkt dat drieëntwintig scholen witter zijn, een te wit, vier zwarter, zestien te zwart en elf scholen een afspiegeling van de stad zijn.

Tabel 4.6 | mate van afspiegeling

	Afspiegeling basisscholen op basis van wijk	Afspiegeling basisscholen op basis van stad
Te wit	0	1
Witter	7	23
Afspiegeling	28	11
Zwarter	11	4
Te Zwart	9	16
Totaal	55	55

Bron: Gemeente Tilburg

Uit bovenstaande tabel blijkt nogmaals dat er sprake is van onderwijssegregatie in Tilburg. Zowel op basis van de verhouding in de wijk, als op de verhouding leerlingen in de stad. Het verschil in bovenstaande berekening toont de verhouding tussen segregatie in de stad en onderwijssegregatie aan. Op basis van de verhouding in de stad zijn de verschillen in het leerlingenbestand van de basisscholen onderling veel groter. Hierbij valt op dat veel scholen op basis van de wijkopbouw een afspiegeling vormen, maar op basis van de opbouw van de stad witter, of te wit zijn. Voor scholen waar het percentage allochtonen hoger is, blijkt dat op basis van de opbouw van de stad er meer scholen zijn die in eerste instantie zwarter waren nu als te zwart wordt aangemerkt. Hieruit kan worden geconcludeerd dat de verschillen tussen de wijken en scholen in de stad erg groot zijn, en dit duidt op een hoge vorm van segregatie. Ondanks dat het verschil tussen beide benaderingen erg groot is, wordt in het vervolg van dit onderzoek de berekening van de gemeente gehanteerd.

4.2.2 | Het onderwijs in Tilburg Noord

In tabel 4.7 wordt aangegeven hoeveel leerlingen er totaal in Tilburg en in Tilburg Noord zijn. Daarnaast wordt het aantal allochtone leerlingen per gebied aangegeven. Door na te gaan hoe groot het percentage allochtone leerlingen is, kan worden berekend bij welk percentage een school een afspiegelingsschool is. Voor bijvoorbeeld De Heikant betekent dit dat scholen waarvan het percentage allochtone leerlingen tussen 44% en 64% ligt, deze als afspiegelingsschool van het wijk worden gezien. Voor de gemeente Tilburg ligt dit percentage tussen 12,6 en 32,6%.

Tabel 4.7 | verhouding leerlingen plangebied

	Leerlingen	Allochtone leerlingen	Afspiegeling bij %
Tilburg	18.257	4.132	22,6
Tilburg Noord	2.169	1.117	54,3
Stokhasselt	882	610	69,2
De Heikant	929	502	54,0
Quirijnstok	358	65	18,2

Bron: Gemeente Tilburg

In Tilburg Noord zijn zeven reguliere basisscholen en een basisschool voor speciaal onderwijs gevestigd. In dit onderzoek wordt de basisschool voor speciaal onderwijs buiten beschouwing gelaten. Deze school is niet, zoals de andere basisscholen, voor alle leerlingen toegankelijk. Het verzorgingsgebied van deze school is veel groter dan die van reguliere scholen uit de wijk. Uit de gegevens van de gemeente blijkt dat 17% van de leerlingen van deze school uit de eigen wijk afkomstig is.

In de wijk Stokhasselt zijn drie basisscholen gevestigd. Namelijk, Basisschool Abu el-Chayr, Basisschool de Regenboog en Basisschool de Lichtenberg. Abu el-Chayr is een Islamitische basisschool, de Regenboog en de Lichtenberg zijn Rooms-katholieke basisscholen. In de Heikant zijn 3 basisscholen. De Sleutel is de enige openbare basisschool in Tilburg Noord, de Steleartshoeve en de Vlashof zijn twee Rooms-katholieke basisscholen. Tevens is hier de school voor speciaal onderwijs gevestigd. De laatste basisschool in dit plangebied is gevestigd in Quirijnstok. D'n Hazenest is een Rooms-katholieke basisschool. Dit is de enige basisschool in Quirijnstok.

Tabel 4.8 | Basisscholen Tilburg Noord

	Leerlingen	Allochtone leerlingen	% van afspiegeling	Mate van afspiegeling	Leerlingen uit eigen wijk
A	285	237	83,2	Zwarter	93,7
B	184	123	66,8	Zwarter	59,2
C	414	69	16,7	Afspiegeling	57,2
D	208	200	96,2	Te zwart	68,8
E	492	169	34,3	Witter	66,7
F	281	230	81,9	Te zwart	80,1
G	199	160	80,4	Zwarter	82,4

Bron: Gemeente Tilburg

In tabel 4.8 zijn de gegevens van de gemeente per basisschool weergegeven. Om de anonimiteit van de betrokken basisscholen te waarborgen zijn de namen van de basisscholen niet weergegeven en worden de afspiegelingspercentages van de wijk hier niet vermeld.

Wat opvalt is dat er maar een basisschool in het gebied staat die een afspiegeling van de wijk vormt. Deze basisschool (C) is tevens de basisschool met de minste leerlingen uit de wijk. Toch kan een dergelijke school wel een afspiegeling vormen van de leerlingenopbouw van de wijk. Men kan zich hierbij alleen afvragen of deze school een echte buurtschool is. Qua opbouw van de school is dit het geval, echter ook een hoog percentage leerlingen uit de buurt lijkt hiervoor noodzakelijk te zijn.

In de tabel valt verder op dat er vijf scholen zwarter of te zwart zijn. Van deze scholen zijn er vier waar meer dan 80% allochtone leerlingen op school zitten.

Hierbij dient te worden opgemerkt dat, vanwege de achtergrond van de Islamitische basisschool, deze school te zwart zal zijn. Door de specifieke achtergrond van deze school zal dit niet snel veranderen, en is het logisch dat op deze school voornamelijk leerlingen van niet-westerse komaf zitten. Toch zijn er naast deze school nog vier scholen die als zwarter of te zwart wordt gezien.

Bij het berekenen van het percentage afspiegeling wordt rekening gehouden met de opbouw van de verschillende wijken. Wanneer er in een wijk veel allochtone leerlingen wonen, dan is het percentage afspiegeling ook hoger. Omdat er toch scholen zijn die zwarter of te zwart zijn, betekent dit dat er redelijk veel, voornamelijk autochtone, kinderen zijn die buiten de eigen wijk naar school gaan. Wanneer wordt gekeken naar het totale aantal leerlingen in de wijk, en het aantal leerlingen op de scholen (2.169 in de wijk en 2.063 op scholen) blijkt dat er 100 leerlingen minder in Tilburg Noord naar school gaan, dan er in Tilburg Noord wonen. Hierbij moet worden opgemerkt dat dit niet wil zeggen dat de overige leerlingen op scholen in Tilburg Noord ook allemaal uit Tilburg Noord afkomstig zijn. Het is daarom moeilijk om aan te geven in hoeverre er sprake is van een witte vlucht. Er kan wel worden geconcludeerd dat op veel scholen op basis van afspiegeling te weinig autochtone leerlingen zitten.

Tot slot scoren de twee grootste scholen in het plangebied (C en E) opvallend. School C vormt een afspiegeling van de wijk, school E is zelfs een wittere school.

4.3 | De betrokken actoren

In deze paragraaf worden de verschillende actoren die bij de beleidsontwikkeling en beleidsuitvoering betrokken zijn kort geïntroduceerd. In hoofdstuk 5 wordt beschreven op welke manier zij betrokken zijn, wat hun rol is, en welke invloed zij hebben.

4.3.1 | *De gemeente Tilburg*

De gemeente Tilburg is als beleidsontwikkelaar en initiatiefnemer betrokken. Zo beslist de gemeente uiteindelijk welk beleid er wordt gevormd en uitgevoerd. Verder heeft de gemeente het initiatief genomen om, in samenwerking met de Stichting Brede School Tilburg, onderzoek te doen naar onderwijssegregatie in Tilburg en mogelijke oplossingen te ontwikkelen. Hieruit is voortgekomen dat de gemeente gaat deelnemen aan het pilotproject van de overheid. Een voordeel is dat de gemeente Tilburg al erg lang buurtgericht werkt. Zij bekijken per buurt naar de aanwezige problemen en proberen door samenwerkingsverbanden aan te gaan met andere organisaties, of door partners deze taak te geven, hiervoor een oplossing te zoeken.

4.3.2 | *De Stichting Brede School Tilburg*

De Stichting Brede School Tilburg is een stichting die in verschillende, met name achterstandswijken, gebieden in Tilburg actief is. In deze wijken creëert de stichting een netwerk waarin alle betrokken partijen worden verenigd. Hierbij gaat het niet alleen om onderwijs, maar ook om zorg en welzijn.

Het doel van de stichting is om segregatie in vele aspecten van de stad tegen te gaan. Daarnaast heeft de stichting een signalerende taak. Zo proberen ze achterstanden en problemen in een vroeg stadium aan te pakken

Op het moment dat de verschillende organisaties zelfstandig, dus zonder tussenkomst van een stichting, met elkaar samenwerken, wordt de Stichting Brede School Tilburg overbodig. Vanwege de contacten die de stichting in de verschillende wijken heeft, en omdat zij als onafhankelijk orgaan actief is in de stad is de Brede School gevraagd om het pilotproject uit te gaan voeren. Zij opereert zelfstandig van de gemeente, maar is wel als overlegpartner betrokken. Samen met de gemeente wordt een koers uitgezet die de Brede School uiteindelijk gaat voeren. De stichting heeft voor het pilotproject een coördinator benoemd die de pilot in de gehele stad coördineert.

4.3.3 / De schoolbesturen

Alle basisscholen in het plangebied zijn in verschillende stichtingen vertegenwoordigd. Zo vallen de Rooms-katholieke scholen uit het plangebied onder stichting Tangent, de Islamitische school heeft haar eigen bestuurslaag en de openbare school valt onder stichting Opmaat. Deze stichtingen voeren overleg met de gemeente over het te voeren onderwijsbeleid. Deze schoolbesturen zijn niet meegenomen in het onderzoek, omdat zij niet direct betrokken zijn bij onderwijssegregatie in Tilburg Noord, maar het vanuit een stadsbreed perspectief benaderen.

4.3.4 / De basisscholen

Alle basisscholen worden zo intensief mogelijk bij het proces van beleidsontwikkeling betrokken. Zij zijn gesprekspartner voor de Stichting Brede School Tilburg. Door middel van gesprekken met de Stichting Brede School Tilburg wordt de problematiek besproken en wordt besproken op welke manier onderwijssegregatie in het plangebied kan worden aangepakt. Basisscholen zijn hierdoor direct betrokken bij het uitvoeren van beleid. Via de besturen wordt overleg gevoerd met de gemeente, de basisscholen zelf spreken met de stichting Brede School Tilburg en kunnen op deze manier ook invloed uitoefenen.

4.3.5 / Het Kenniscentrum Gemengde Scholen

Het Kenniscentrum Gemengde Scholen verschaft informatie over de landelijke maatregelen tegen onderwijssegregatie. Zij zijn een landelijk kenniscentrum dat als gesprekspartner voor betrokken partijen, zoals gemeente, ouders en scholen is opgericht. De Stichting Brede School Tilburg gebruikt het kenniscentrum als informatiebron en voor advisering op welke wijze beleid kan worden geïmplementeerd. In dit onderzoek worden zij als actor buiten beschouwing gehouden omdat zij niet direct betrokken zijn bij het beleid dat in Tilburg Noord wordt uitgezet.

5 | Het beleid en het draagvlak

In dit hoofdstuk komt het beleid van de gemeente Tilburg aan bod, en vervolgens wordt ingezoomd op inhoudsdragvlak en procesdragvlak bij de verschillende actoren. In hoeverre er daadwerkelijk draagvlak bestaat bij de verschillende actoren wordt besproken in het laatste hoofdstuk: de conclusies en aanbevelingen.

5.1 | Het beleid van de gemeente Tilburg

In deze paragraaf wordt beschreven hoe de gemeente Tilburg haar beleid ten aanzien van onderwijssegregatie heeft ontwikkeld en wat hierin de speerpunten zijn.

In 2006/2007 is door de lokale Socialistische Partij (SP) aandacht besteed aan onderwijssegregatie in Tilburg. De SP heeft op basis van de landelijke ontwikkelingen gevraagd in hoeverre onderwijssegregatie in Tilburg voorkomt en of de gemeente Tilburg actie zou moeten ondernemen om onderwijssegregatie tegen te gaan. Door de gemeente is vervolgens onderzoek gedaan naar onderwijssegregatie in de stad. In het onderzoek in 2007 is nagegaan in welke absolute (stadsniveau) en relatieve (wijkniveau) mate onderwijssegregatie voorkomt in Tilburg. Deze gegevens zijn vervolgens verwerkt in een nota en aan de gemeenteraad en het college van burgemeesters en wethouders gepresenteerd. Deze nota had tot gevolg dat de gemeente in 2008 met de betrokken actoren is gaan praten over onderwijssegregatie. Het idee hierachter was dat, voordat de gemeente van bovenaf beleid zou ontwikkelen waar uiteindelijk verwacht wordt dat er veel kanttekeningen bij worden geplaatst, het goed zou zijn om de mening van de betrokken actoren te peilen. Door het voeren van gesprekken en het organiseren van stadsdebatten zijn een aantal thema's en onderwerpen besproken. Een belangrijke conclusie die de gemeente uit deze gesprekken heeft getrokken is dat onderwijssegregatie door alle deelnemers als een bijzonder onwenselijk fenomeen wordt gezien. Verder heeft zij geconcludeerd dat met name zwartere scholen zich het meeste zorgen maken over onderwijssegregatie en de achterstand die kinderen op een zwarte school kunnen oplopen. Tevens is voor de gemeente duidelijk geworden dat onderwijssegregatie actief moet worden tegengegaan op basis van een relatief spreidingcriterium. De wijk wordt daarbij als uitgangspunt gezien.

Dit betekent dat scholen een buurtfunctie hebben. Zowel wat betreft de afspiegeling van de buurt, als het percentage leerlingen dat uit de buurt komt.

Een buurtschool waar wel veel kinderen uit de buurt naar school gaat, maar waar de leerling-opbouw geen afspiegeling vormt van de buurt, is in feite geen goede buurtschool.

Verder is door de gemeente geconcludeerd dat, weliswaar de tendens van onderwijssegregatie duidelijk steeds zichtbaarder wordt, maar dat het nog niet te laat is om deze tendens te keren. Er zou daarom beleid ontwikkeld moeten worden dat gericht is op preventie in plaats van op probleemoplossing.

Tot slot is uit de verslagen van de gemeente duidelijk geworden dat zij de ouderbetrokkenheid als crux ziet bij het tegengaan van onderwijssegregatie. Volgens de gemeente lijken veel ouders op dit moment hun keuze voor een basisschool vooral te baseren op ervaringen van elkaar en niet op basis van de voorlichting van scholen.

In het theoretische kader is opgemerkt dat ouders een grote rol hebben bij het tegengaan van onderwijssegregatie in de wijk. Zij bepalen, door middel van hun keuze voor een basisschool, voor een groot deel hoe het leerlingenbestand van school is opgebouwd. In de debatten die de gemeente heeft georganiseerd zijn de rollen van de gemeente en de scholen als betrokken actoren besproken. De gemeente moet zorgen voor heterogeniteit in de opbouw van de wijken. Dit betekent dat gebieden divers moeten worden opgebouwd en ontwikkeld. Daarnaast moet de gemeente zorgen voor aantrekkelijke huisvesting van scholen en voor het vergroten van de leefbaarheid en sociale cohesie in de wijk. Van de basisscholen wordt verlangd dat zij zich maximaal inzetten om de kwaliteit van het onderwijs zo hoog mogelijk te houden. Verder zorgen zij voor een goed binnen- en buitenschools aanbod, bijvoorbeeld in de vorm van naschoolse opvang, en zij dienen actief aan de slag te gaan met het thema buurtschool. Bij het debat is de rol die ouders hebben buiten beschouwing gelaten.

Deze, door de gemeente georganiseerde debatten, zijn door de gemeente als uitgangspunt gebruikt voor het schrijven van een nota over het bestrijden van onderwijssegregatie in de stad. Een voorwaarde bij het ontwikkelen van beleid tegen onderwijssegregatie, is dat hierbij zo veel mogelijk rekening wordt gehouden met de al veel eerder geïntroduceerde wijkgebonden aanpak.

Gelijktijdig met het ontwikkelen van beleid tegen onderwijssegregatie is de gemeente door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap uitgenodigd te participeren in het pilotproject tegen onderwijssegregatie. De uitkomsten van het stadsbrede debat zijn gebruikt bij de subsidieaanvraag van de gemeente. In 2009 is de subsidie door het ministerie toegekend en kon Tilburg starten met het ontwikkelen van beleid.

De subsidieaanvraag voor deelname aan het pilotproject heeft geleid tot een nota (2009) dat als startdocument dient voor het ontwikkelen van beleid. Deze nota is door samenwerking met de schoolbesturen tot stand gekomen. In de nota staat binnen welke kaders en met welke uitgangspunten onderwijssegregatie in Tilburg kan worden aangepakt.

De belangrijkste conclusies uit deze nota zijn:

1. Het eerder genoemde principe van buurtscholen blijft gehandhaafd. Kinderen moeten zo veel mogelijk in de eigen buurt naar school. Dit komt de cohesie in de wijk ten goede. Deze cohesie wordt belangrijker geacht dan het tegengaan van zwarte scholen in zwarte wijken. Hierbij geeft de gemeente aan te streven naar een heterogene opbouw van de wijk.
2. In de nota wordt etniciteit als criterium gebruikt, in plaats van gebruik te maken van sociaal-economische factoren. De reden hiervoor is dat etniciteit gemakkelijker uitvoerbaar is dan sociaal-economische factoren. Bij sociaal-economische factoren is het lastiger te bepalen wanneer iemand kansarm of kansrijk is. De gemeente geeft aan dat ze de sociaal-economische factoren niet uit het oog wil verliezen, maar door begeleiding via het achterstandenbeleid hiervoor aandacht te hebben.
3. De gemeente en de schoolbesturen houden vast aan de keuzevrijheid van ouders. Zij zijn niet van plan om door middel van bijvoorbeeld dubbele wachtlijsten het aanname beleid van de scholen te beïnvloeden. Daarnaast wordt opgemerkt dat, zolang positieve interventies (gebaseerd op ouderlijke keuzevrijheid en commitment) niet getest zijn, het nu niet noodzakelijk is om drangmiddelen te gebruiken.

Deze kaders zijn gebruikt voor een plan van aanpak, dat is opgenomen in de nota, voor de deelname aan het pilotproject van de overheid. Er zijn door de gemeente een tweetal acties voorgesteld om onderwijssegregatie aan te pakken. Allereerst is dit het introduceren van een wijkgerichte informatiefolder over de buurtscholen. Deze folder zal worden toegezonden naar ouders van kinderen van anderhalf jaar oud. Ten tweede stelt de gemeente voor een leeftijdsgebonden inschrijving voor de basisscholen te introduceren. De gemeente geeft aan dat met name hoger opgeleide ouders hun kinderen vroeg inschrijven bij populaire basisscholen. Omdat veel allochtone ouders pas later een keuze maken voor de basisschool komt het voor dat kinderen dan niet meer kunnen worden ingeschreven. Een leeftijdsgebonden inschrijving zorgt ervoor dat alle kinderen gelijke kansen hebben.

Verder zijn er in de nota enkele uitgangspunten opgenomen die hieronder zijn weergegeven. (Gemeente Tilburg, 2009):

Uitgangspunten van de pilot zijn:

1. Bijzondere aandacht voor preventie, namelijk het keren of stoppen van een gesignaleerde ontwikkeling richting een te eenzijdige leerling-populatie;
2. Inachtneming van een doorgaande ontwikkelingslijn voor 0 tot 12 - jarigen, waardoor naast basisscholen ook consultatiebureau 's, peuterspeelzalen en kinderdagverblijven onderwerp van aandacht zullen zijn (dit overigens ook in het kader van de preventiedoelstelling);
3. Op meerdere fronten een toesplitsing op ouders als dé sleutelfiguren voor het tegengaan van onderwijssegregatie;
4. De keuze voor een ingebedde aanpak, namelijk een aanpak van onderwijssegregatie die wordt ondersteund door en ingebed in een breder beleidskader (van onder meer het verbeteren van de fysieke aantrekkelijkheid van de school, het verhogen van de onderwijskwaliteit en het inzetten op aantrekkelijke en heterogene woningbouw).

Bovenstaande uitgangspunten hebben geleid tot de volgende initiatieven, die allen gericht zijn op de ouders:

- Ouderinitiatieven: kinderen gezamenlijk naar de buurtschool. De Stichting Brede School wordt gevraagd om de mogelijkheid van ouderinitiatieven te bekijken. Deze ouderinitiatieven moeten ertoe leiden dat ouders hun kinderen naar de buurtschool gaan brengen.
- Informatievoorziening voor allochtone ouders. Het ontwikkelen van informatievoorziening voor en begeleiding van allochtone ouders, zodat zij hun kennis van en hun binding met het Nederlandse onderwijs vergroten.
- Initiatieven voor en door ouders binnen de basisschool. Het stimuleren en opzetten van initiatieven voor en door ouders, zodat de verbondenheid met de buurt en buurtscholen wordt vergroot.

Om tot uitvoering van bovenstaande initiatieven te komen is de Stichting Brede School gevraagd de uitvoering op zich te nemen. De Stichting Brede School Tilburg heeft daarbij gebruik gemaakt van de expertise van partners zoals het Kenniscentrum Gemengde Scholen en de Stichting Kleurrijke Scholen, en van de expertise die zij zelf heeft in de wijken.

5.2 | Het inhoudsdragvlak

In deze paragraaf wordt beschreven in hoeverre de betrokken actoren onderwijssegregatie als probleem beschouwen (attitude), wat er tot nu toe tegen onderwijssegregatie is gedaan (gedrag) en welke nationale project toepasbaar kunnen zijn in Tilburg Noord (toepasbaarheid ontwikkelingen). Het conceptmodel van het inhoudsdragvlak is reeds beschreven in hoofdstuk 2 van dit onderzoek.

5.2.1 | De gemeente Tilburg

Eerder in dit onderzoek is uitvoerig aan bod gekomen dat de gemeente Tilburg onderwijssegregatie als een probleem ziet en dat er stappen zijn ondernomen om onderwijssegregatie aan te pakken. Het is daarom in deze subparagraaf niet noodzakelijk dit nogmaals te beschrijven. Wanneer er wordt gekeken naar draagvlak, is het niet van belang dat er bij de gemeente draagvlak is, maar het is de taak van de gemeente om draagvlak bij de overige betrokken actoren te creëren voor het ontwikkelde beleid. De gemeente heeft gezorgd voor de subsidieaanvraag voor het pilotproject bij de overheid. Ze hebben de uitgangspunten in de nota opgesteld en de uitvoerende rol toegekend aan de Stichting Brede School Tilburg.

5.2.2 | De Stichting Brede School Tilburg

De Stichting Brede School Tilburg deelt de mening van de gemeente Tilburg dat onderwijssegregatie als een probleem moet worden gezien. In opdracht van de gemeente hebben zij daarom de problemen in kaart gebracht. Zij zijn gaan praten met de basisscholen en hebben bekeken in welke gebieden in Tilburg het pilotproject het beste kan worden geïmplementeerd. De stichting heeft opgemerkt dat de basisscholen veel verschillende belangen hebben en dat de scholen vooral kijken naar het eigen leerlingenaantal. De Stichting Brede School Tilburg heeft de gemeente aangeraden te starten met het pilotproject in drie wijken, waaronder de wijk Stokhasselt in Tilburg Noord. De stichting is een directe partner van de gemeente en voert het beleid uit. Uit de inmiddels ondernomen stappen van de Stichting blijkt dat de gemeente draagvlak bij de Stichting Brede School Tilburg heeft gecreëerd.

De Stichting Brede School heeft van de gemeente Tilburg een uitvoerende rol gekregen. Zij gaan beginnen met het pilotproject in de vorm van een scholencarrousel. In een scholencarrousel worden ouders uit de buurt uitgenodigd om gezamenlijk langs de buurtscholen te gaan, alvorens ze een keuze maken voor een school. Dit wordt uitgevoerd vanuit het principe dat ouders een bewuste keuze maken voor een school door middel van duidelijke informatievoorziening en de mogelijkheid om de school gezamenlijk te bekijken.

5.2.3 / De basisscholen

Ook de basisscholen delen de mening van de gemeente Tilburg dat onderwijssegregatie een probleem is. Uit de resultaten van het stellingenonderzoek, waarbij vijf van de zeven basisscholen hebben gereageerd, blijkt dat er verdeeldheid bestaat tussen de opvattingen van de verschillende scholen. Het onderzoek is anoniem uitgevoerd. Drie van de vijf scholen geven aan dat de basisscholen in Tilburg Noord een goede afspiegeling van de buurt vormen en vier van de vijf scholen geven aan dat buurtscholen ook kunnen werken in homogene wijken. Verder geven drie scholen aan dat onderwijssegregatie op korte termijn moet worden aangepakt. Tot slot valt op dat er geen directe weerstand lijkt te bestaan tegen de benadering van de gemeente Tilburg om onderwijssegregatie op basis van etniciteit tegen te gaan. Hieruit blijkt wederom dat de gemeente Tilburg bij de basisscholen draagvlak heeft gecreëerd.

Tot op heden hebben de basisscholen enkel gesproken met de gemeente en de Stichting Brede School Tilburg. Deze gesprekken hebben, zoals eerder reeds vermeld, geleid tot subsidieaanvraag van de overheid voor het pilotproject en een uitwerking van de wijze waarop dit pilotproject in Tilburg Noord moet worden opgestart.

Het is nu aan de basisscholen om, in samenwerking met de Stichting Brede School Tilburg, de scholencarrousel te implementeren op de basisscholen. Uit de reactie van de basisscholen in dit onderzoek blijkt echter dat drie basisscholen de scholencarrousel een te vrijblijvende maatregel tegen segregatie vinden.

Uit bovenstaande kan worden geconcludeerd dat de basisscholen onderwijssegregatie als probleem erkennen, hier maatregelen tegen wilt ondernemen, maar sceptisch staan ten opzichte van het nut van de scholencarrousel.

5.3 | Het procesdraagvlak

In deze paragraaf wordt beschreven in hoeverre er ruimte is voor de betrokken actoren om een bijdrage te leveren aan de formulering van beleid (inhoudelijke openheid), op welke manier de actoren worden betrokken en geïnformeerd tijdens de totstandkoming van het beleid (openheid proces) en op welke manier de betrokken actoren tijdens het proces invloed kunnen uitoefenen op het uiteindelijke beleid (invloed). Het conceptmodel van het procesdraagvlak is reeds beschreven in hoofdstuk 2 van dit onderzoek.

5.3.1 | De gemeente Tilburg

De gemeente Tilburg geeft ruimte tot meedenken aan de overige betrokken actoren. Echter, de gemeente Tilburg is de partij die uiteindelijk beslist. In het procesdraagvlak is daarom wederom belangrijk dat de gemeente Tilburg, door middel van inhoudelijke openheid, openheid inzake het proces en ruimte te geven aan de overige betrokken actoren om invloed uit te oefenen, draagvlak creëert. Dit doen zij op een aantal manieren. Door de overige betrokken actoren actief te betrekken bij de formulering van het beleid, door middel van uitvoerige gesprekken over onderwijssegregatie in Tilburg te voeren, geven zij zowel inhoudelijke openheid als openheid in het proces. Hiermee voldoen zij tevens aan de wettelijke verplichting om regelmatig onderwijssegregatie te bespreken met de schoolbesturen. Dit overleg wordt op bestuursniveau gevoerd. Zoals eerder beschreven neemt de Stichting Brede School Tilburg de uitvoerende taak van het pilotproject op zich. Hierdoor krijgen zij invloed op het uiteindelijke beleid.

5.3.2 / De Stichting Brede School Tilburg

In opdracht van de gemeente Tilburg heeft de Stichting Brede School Tilburg een onderzoek uitgevoerd inzake onderwijssegregatie in Tilburg door met veel scholen te gaan praten. Deze gesprekken worden vervolgens gebruikt bij de formulering en de totstandkoming van het uiteindelijke beleid tegen onderwijssegregatie. De gesprekken met de basisscholen zijn op directieniveau. Het is de taak van de Stichting Brede School Tilburg om draagvlak te creëren bij de basisscholen om onderwijssegregatie aan te pakken.

De Stichting Brede School Tilburg heeft in het onderzoek tevens meegenomen op welke manier het pilotproject kan worden opgestart in Tilburg. Zo hebben zij bijvoorbeeld de gemeente geadviseerd om de pilot, onder andere, in de wijk Stokhasselt op te starten in de vorm van een scholencarrousel en door middel van een duidelijke informatievoorziening om ervoor te zorgen dat ouders een bewuste keuze maken voor een school. Hieruit blijkt dus dat de Stichting Brede School grote invloed heeft op het uiteindelijke beleid. Feit blijft wel dat de gemeente uiteindelijk beslist.

5.3.3 / De basisscholen

De basisscholen worden, door gesprekken aan te gaan met de Stichting Brede School Tilburg, continu aangemoedigd om mee te denken met de formulering van het beleid.

Uit het onderzoek is gebleken dat de basisscholen dit zo ervaren. Op de stelling of basisscholen een bijdrage kunnen leveren aan het beleid, zoals de gemeente dit ontwikkeld en de Stichting Brede School Tilburg dit uitvoert, geven alle ondervraagde scholen aan het hiermee eens te zijn. Verder geven twee van de vijf ondervraagde scholen aan dat het huidige beleid en de beleidsplannen nog niet voldoende zijn besproken en uitgewerkt, en dat dus meer overleg wenselijk is. Tot slot geven drie van de vijf basisscholen aan dat de basisscholen niet voldoende invloed kunnen uitoefenen op de beleidsontwikkeling.

Uit bovenstaande kan worden geconcludeerd dat de basisscholen wel ervaren betrokken te worden bij de formulering en de totstandkoming van het beleid, maar dat zij uiteindelijk onvoldoende invloed hebben op het uiteindelijke beleid. Uit het onderzoek blijkt echter niet dat scholen het als probleem ervaren nauwelijks invloed te hebben op het uiteindelijke beleid.

6 | De conclusies en aanbevelingen

6.1 | De conclusies

Op basis van de literatuur en naar aanleiding van het onderzoek kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

1. Op basis van etniciteit is Tilburg Noord een van de meest gesegregeerde stadsdelen in Tilburg. In dit onderzoek is aangetoond dat er een duidelijk verband bestaat tussen segregatie in het stadsdeel en onderwijssegregatie. In Tilburg Noord zijn zeven basisscholen gevestigd. Hiervan zijn twee basisscholen te zwart, zijn drie basisscholen zwarter, vormt een school een afspiegeling en is een school te wit. Hierbij is uitgegaan van de etnische verhouding in de wijk.
2. De, bij segregatie in het basisonderwijs, betrokken actoren erkennen dat onderwijssegregatie in Tilburg Noord voorkomt. Er wordt actie ondernomen om onderwijssegregatie aan te pakken.
3. Een maatregel van de betrokken actoren is deelname aan het pilotproject van de overheid. De overheid moedigt, door het verstrekken van subsidies, gemeenten aan om beleid te ontwikkelen tegen onderwijssegregatie. Het doel van de pilot is om na te gaan welke maatregelen tegen onderwijssegregatie effectief zijn in de betreffende gemeente. De gemeente Tilburg is uitgenodigd om deel te nemen aan deze pilot en heeft hiermee ingestemd. In Tilburg Noord wordt getracht ouders een bewuste keuze voor een basisschool te laten maken, door middel van duidelijke informatievoorziening en de scholencarrousel.
4. In het onderzoek is aangetoond dat de gemeente Tilburg bij de overige betrokken actoren inhoudsdragvlak heeft gecreëerd voor het pilotproject. Deze betrokken actoren, Stichting Brede School Tilburg en de basisscholen, ondersteunen het gedachtegoed van de gemeente Tilburg om onderwijssegregatie aan te pakken. Ondanks dat de basisscholen sceptisch staan ten opzichte van de scholencarrousel, erkennen zij wel het belang van de ontwikkeling van beleid tegen onderwijssegregatie.
5. In dit onderzoek is tevens aangetoond dat de gemeente Tilburg bij de overige betrokken actoren procesdraagvlak heeft gecreëerd. De Stichting Brede School Tilburg heeft een rol bij de formulering van het beleid en kan hier invloed op uitoefenen. Wat echter in het onderzoek opvalt is dat de basisscholen aangeven wel een rol spelen bij de formulering van het beleid, maar dat zij aangeven dat zij hierop onvoldoende invloed kunnen uitoefenen.

6.2 | De aanbevelingen

Op basis van de literatuur en naar aanleiding van het onderzoek kunnen de volgende aanbevelingen worden gedaan:

1. Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat onderwijssegregatie vaak op basis van etniciteit wordt benaderd, maar dat een benadering op basis van sociaal economische factoren minstens zo interessant is. Wanneer onderwijssegregatie wordt bekeken op basis van etniciteit, wordt er alleen gekeken naar afkomst. Dit zou suggereren dat alle leerlingen van niet-westerse afkomst bij voorbaat kansarmer zijn dan autochtone leerlingen. Anderzijds zou dit betekenen dat alle leerlingen van autochtone afkomst kansrijker zijn, ongeacht de economische of culturele achtergrond. Wanneer onderwijssegregatie wordt bekeken vanuit sociaal economisch perspectief, zou dit een betere afspiegeling vormen van de verhouding kansrijke en kansarme leerlingen. De aanbeveling naar aanleiding van dit onderzoek is daarom dat de gemeente Tilburg bij de bestrijding van onderwijssegregatie uit zal moeten gaan van sociaal-economische factoren in plaats van etniciteit.
2. De Stichting Brede School Tilburg speelt een grote rol bij de formulering van het beleid tegen onderwijssegregatie. Tevens heeft deze partij de uitvoerende rol van het pilotproject toebedeeld gekregen. De aanbeveling naar aanleiding van dit onderzoek is om, na de implementatie van het pilotproject, de verantwoordelijkheid van de uitvoering in laag tempo terug te beleggen bij de schoolbesturen. De Stichting Brede School zou meer een coachende rol moeten krijgen. Het zal de scholen moeten helpen het maatschappelijk belang als buurtschool boven het eigen belang qua leerlingaantal te stellen.
3. Aansluitend op de eerder gestelde conclusie, dat basisscholen aangeven onvoldoende invloed te kunnen uitoefenen op het beleid, is de volgende aanbeveling erop gericht om deze invloed van de basisscholen te vergroten. Wanneer de verantwoordelijkheid van de uitvoering van het pilotproject wordt terugbelegd bij de basisscholen, waar het in beginsel thuishoort, zal de invloed van de basisscholen toenemen.
4. Tot slot moet worden opgemerkt dat onderwijssegregatie in Tilburg Noord een serieuze vorm aanneemt. De uitkomsten van dit onderzoek tonen duidelijk aan dat stadsbreed, allochtonen en autochtonen gescheiden leven. Of dat dit een probleem is hangt af van de visie van de gemeente. Het is van belang dat zij duidelijk formuleert welke problemen zij met het te ontwikkelen beleid wil aanpakken.

6.3 | De kritische reflectie

In deze paragraaf zal kort stil worden gestaan bij de betrouwbaarheid en validiteit van de onderzoeksresultaten. En naar de verbeterpunten en leermomenten tijdens het ontwikkelen van dit onderzoek.

Allereerst valt op te merken dat door de complexiteit van het begrip draagvlak het moeilijk is om hierover gerichte uitspraken te kunnen doen. Draagvlak wordt gecreëerd gedurende een proces en is van veel factoren afhankelijk. Een kleine wijziging in het proces kan het draagvlak verzwakken. In dit onderzoek is draagvlak gebaseerd op een relatief kort onderzoek, bestaande uit interviews met de gemeente Tilburg en de Stichting Brede School Tilburg en bestaande uit stellingen die zijn voorgelegd aan basisscholen. Een intensiever en langlopend onderzoek zal kunnen leiden tot een verbreding en verdieping van dit onderwerp. Doordat te laat is gestart met het benaderen van de betrokken actoren is het moeilijk gebleken alle actoren op de gewenste manier te benaderen. Dit komt de betrouwbaarheid van het onderzoek niet ten goede. Tevens is dit jammer omdat er nu geen diepgaande uitspraken kunnen worden gedaan, en met belangrijke actoren zoals ouders niet is gesproken. Door omstandigheden is het doel van dit onderzoek pas te laat concreet geworden en hierdoor is veel tijd verloren gegaan. In de beginfase is veel basisinformatie verzameld maar ben ik een aantal maal vastgelopen bij de verwerking van deze informatie. Uiteindelijk is het echte onderzoek, door tijdsgebrek, te snel afgewerkt.

Een belangrijke leerschool voor een volgende opdracht is om tijdig te beginnen met het benaderen van de actoren. Pas na de eerste geplande interviews is de opdracht steeds concreter geworden. Uit de informatie die is verkregen bij de actoren is het doel van dit onderzoek ontstaan. Met name het interview met de gemeente Tilburg is zeer vruchtbaar gebleken. De gemeente heeft niet openbare gegevens aangereikt die van enorme toegevoegde waarde voor dit onderzoek zijn geweest. Mede door deze gegevens kon er onderzoek worden verricht naar de mate van onderwijssegregatie in het plangebied Tilburg Noord.

Tot slot moet ook de gebruikte methodologie kritisch worden bekeken. Het is lastig gebleken om de interviews te sturen en om alle informatie te verzamelen. Hiervoor is een topiclijst gemaakt, maar deze lijst was te lang en daardoor te onduidelijk. Wel heb ik door het voeren van de interviews veel bruikbare kennis opgedaan over de voorbereiding en sturing van de gesprekken. Achteraf heb ik bijna alle informatie bij de gemeente en Stichting Brede School Tilburg wel kunnen verzamelen. Echter voor de verwerking van deze data zou ik in het vervolg een programma, of methode kiezen (zoals een discoursanalyse) om de informatie te verwerken. Nu is de analyse gebaseerd op een samenvatting die is geschreven van deze interviews. Het gebruik van de dictafoon is hierbij zeer waardevol gebleken.

Het schrijven van de bachelorthesis is een erg goede oefening geweest. Hoewel het proces niet heel vloeiend verliep, ben ik zowel (veel) wijzer geworden over onderwijssegregatie en de segregatie in Tilburg Noord, als over het ontwikkelen en schrijven van een onderzoek. Ik heb geoefend met het opstellen van een onderzoeksplan en het ontwikkelen van de bijbehorende methodologie. Een belangrijke les voor vervolgonderzoek is, naast het eerder contact leggen met betrokkenen, eerder een basis eerder te leggen in een onderzoeksplan. In dit onderzoek heb ik te veel getracht om vooraf de doelstelling te bepalen, in het proces is duidelijk geworden dat deze later nog kan worden aangepast. Bij een vervolgonderzoek zal ik daarom meer iteratief te werk gaan. Toch ben ik natuurlijk ook trots dat ik wel een thesis heb ingeleverd en ben van plan er alles aan te doen om ook het masterjaar met positief resultaat af te ronden.

I Bibliografie

Allport, G.W. (1954). *The Nature of Prejudice*. Cambridge, Massachusetts: Addison-Wesley.

Boedeltje, M & de Graaf, L. (2004). *Draagvlak nader bekeken. Een verkenning van het begrip draagvlak binnen interactief beleid op lokaal niveau vanuit een normatief en instrumenteel perspectief*. Vinddatum 1 mei 2010, <http://www.decentraalbestuur.nl/lokp/ol/ms/workshop2004/df/doc1>.

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J.E. Richardson (ed.), *Handbook of theory of research for the sociology of education*. New York: Greenwood Press.

Bouwman, A., & Karsten, S. (1993). *Magneetscholen, effectieve en aantrekkelijke scholen*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam

Brassé, P. & H. Krijnen (2005). *Gescheiden of gemengd. Een verkenning van etnische concentratie op school en in de wijk*. Utrecht: Forum.

Driessen, G. (2007). 'Peer group'effecten op onderwijsprestaties. Een internationaal review van effecten, verklaringen en theoretische en methodologische aspecten. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen.

Dronkers, J. (2010). *Positieve maar ook negatieve effecten van etnische diversiteit in scholen op onderwijsprestaties? Een empirische toets met internationale PISA-data*. Maastricht: Maastricht University.

Gramberg, P. & G. Ledoux (2005). Bestrijden van schoolsegregatie: dringend nodig, zinloos of onhaalbaar? In P. Brassé & H. Krijnen (red.), *Gescheiden of gemengd. Een verkenning van etnische concentratie op school en in de wijk* (pp.17-31). Utrecht: Forum.

Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden (2004). Alphen aan de Rijn: Kluwer.

Gemeente Tilburg (2009). *De Tilburgse Integratiemonitor 2009: Analyse van beschikbare gegevens*. Tilburg: Dienst Beleidsontwikkeling.

Gemeente Tilburg (2009). *Stadsmonitor*. Tilburg: Gemeente Tilburg.

Jungbluth, P. (2005). Onderwijssegregatie en de (re)productie van ongelijkheid. In P. Brassé & H. Krijnen (red.), *Gescheiden of gemengd. Een verkenning van etnische concentratie op school en in de wijk* (pp.33-57). Utrecht: Forum.

Karsten, S., J. Roeleveld, G. Ledoux, C. Felix & D. Elshof (2002). *Schoolkeuze in een multi-etnische samenleving*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm-Instituut.

Lindner, L. (2002). *Ruimtelijke segregatie van afkomstgroepen in Den Haag: Wiens keuze?* Den Haag: Bureau Discriminatiezaken.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2008). *Kamerbrief 'Tegengaan segregatie in het basisonderwijs'*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu [VROM] (2009). *Kamerbrief "Integratiebrief"*. Den Haag: Portefeuille Wonen, Wijken en Integratie, Ministerie van VROM.

Nieuwenhuizen, E. (2006). *Ruimtelijke segregatie in Nederland – Factsheet*. Vinddatum 17 april 2010, http://www.art1.nl/artikel/1927-Ruimtelijke_segregatie_in_Nederland_Factsheet.

Onderwijsraad (2005). *Bakens voor spreiding en integratie. Mogelijkheden en grenzen van spreidingsbeleid in het onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.

Ostendorf, W. & S. Musterd (1997). Maatschappelijke bezorgdheid over sociale segregatie. In *Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, Kwaliteit in de buurt*. (pp. 73-100) RMO-advies no.4. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Ostendorf, W. & S. Musterd (2005). Segregatie en integratie: feiten en visies. In P. Brassé & H. Krijnen (red.), *Gescheiden of gemengd. Een verkenning van etnische concentratie op school en in de wijk* (pp.77-93). Utrecht: Forum.

Paulle, B. (2005). *Anxiety and Intimidation in the Bronx and the Bijlmer. An Ethnographic Comparison of Two Schools*. Amsterdam: Dutch University Press.

Paulle, B. (2007). Van kleur naar klasse: desegregatie in het onderwijs. In L. Veldboer, J.W. Duyvendak & C. Bouw (red.), *De mixfactor: integratie en segregatie in Nederland* (pp.128-141). Amsterdam: Boom Onderwijs.

Peters, D., M. Haest & G. Walraven (2007). *Gemeenten in actie tegen segregatie in het basisonderwijs. Een inventarisatie bij de G31 en vier andere gemeenten*. Utrecht: Forum.

Ruelle, H. & Bartels, G. (1998), Draagvlak en de wisselwerking tussen zender en ontvanger. In Bartels, G., Nelissen, W. & Ruelle, H. (Red.), *De transactionele overheid. Communicatie als instrument: zes thema's in de overheidsvoorlichting* (pp. 403-409), Kluwer bedrijfsinformatie: Deventer

Rutten, J. (1996). Kleurrijke scholen, kleurenbind beleid. Het beleid ten aanzien van witte en zwarte scholen. In T. Tazelaar, A. Joachim-Ruis, J. Rutten & J. Teunissen, *Kleur van de School, etnische segregatie in het Onderwijs* (pp. 44-70). Lelystad: Koninklijke Vermande bv.

Rutten, S., en D. Peters (2005). Spreiden is geen kinderspel. Een analyse van succes- en faalfactoren in het gemeentelijk beleid betreffende etnische segregatie in het onderwijs. In: Onderwijsraad (red.), *Spreidingsmaatregelen onder de loep* (p. 13-101). Den Haag: Onderwijsraad.

Scheffer, P. (2000). Het Multiculturele drama. *NRC Handelsblad*, 29 januari 2000.

Tesser, P.T.M., C.S. van Praag, F. van Dugteren, L.J. Herweije & H.C. van der Wouden (1995). *Rapportage minderheden 1995. Concentratie en segregatie*. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Teunissen, J. (1996). Etnische segregatie in het basisonderwijs: een onderwijskundige benadering. In T. Tazelaar, A. Joachim-Ruis, J. Rutten & J. Teunissen, *Kleur van de School, etnische segregatie in het Onderwijs* (pp. 23-41). Lelystad: Koninklijke Vermande bv.

Uunk, W. (2002). Concentratie en achterstand. Over de samenhang tussen etnische concentratie en de sociaal-economische positie onder allochtonen en autochtonen. Assen: Van Gorcum

Van der Wouw, B. (1994) *Schoolkeuze tussen wensen en realiseringen. Een onderzoek naar verklaringen voor veranderingen in schoolkeuzepatronen vanuit het perspectief van (etnische) segregatie*. Beek-Ubbergen: Tandem Felix.

Veldboer, L., J.W. Duyvendak & C. Bouw (red.)(2007), *De mixfactor: integratie en segregatie in Nederland*. Amsterdam: Boom Onderwijs.

Verschuren, P. & H. Doorewaard (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek. Vierde druk*. Den Haag: Uitgeverij Lemma.

Vink, A. (2010). *Witte zwanen, zwarte zwanen. De mythe van de zwarte school*. Amsterdam: J.M. Meulenhoff bv.

Bijlage 1 | Topiclijst

Topiclijst

Stap 1: Inzicht in de problematiek

1. *Op welke manier komt onderwijssegregatie voor in Tilburg Noord?*

Stap 2: Inhoudsdraagvlak

2. *In hoeverre vinden de betrokken actoren onderwijssegregatie een probleem?*
3. *Welke stappen zijn er tot nu toe ondernomen om segregatie tegen te gaan en wat zijn hiervan de resultaten?*
4. *Welke nationale projecten zouden toepasbaar kunnen zijn in Tilburg Noord, en waarom?*

Stap 3: Procesdraagvlak

5. *In hoeverre is er ruimte voor verschillende actoren om een bijdrage te leveren bij de formulering van beleid?*
6. *Op welke manier worden de actoren betrokken en geïnformeerd tijdens de totstandkoming van het beleid?*
7. *Op welke manier kunnen de actoren, tijdens het proces, invloed uitoefenen op het uiteindelijke beleid?*

1. Inleiding

Centrale vraag: Op welke manier komt onderwijssegregatie voor in Tilburg Noord?

- Uiteenzetting onderzoek
- Beeld dat is verkregen bij de gemeente, vergelijken met het beeld dat de actoren hebben

2. Attitude/probleemerkennen

Centrale vraag: In hoeverre vinden de betrokken actoren onderwijssegregatie een probleem?

Ontwikkeling (kernbegrippen: etnische en sociaaleconomische segregatie, witte vlucht)

- Op welke manier is de wijk in de loop van de tijd veranderd?
- Op welke manier zou u Tilburg Noord omschrijven, en wat zijn de sterke en zwakke punten?
- In hoeverre is sprake van een etnische of sociaaleconomische segregatie in de wijk?
- Is de ontwikkeling van de wijk terug te zien in de opbouw van de school?
- Is het leerlingenbestand naar etniciteit en sociaaleconomische factoren veranderd?
- Als u de school zou moeten omschrijven, wat zijn de sterke en zwakke punten?
- Geeft de school een beeld van de opbouw van de wijk?

Gevolgen (kernbegrippen: school als spiegel vd wijk vs gemengde school, integratie en leerprestaties)

- Is er voldoende aanbod van basisscholen in de wijk, of zijn er scholen ondervertegenwoordigd?
- Wat zijn de positieve en negatieve effecten van segregatie in het onderwijs?
- Wat zijn de effecten voor integratie en leerprestaties?
- Wanneer de school geen afspiegeling van de wijk is, is dit dan een probleem?
- Zijn er naast een gesegregeerde opbouw van de wijk, andere oorzaken voor onderwijssegregatie?
- Is het mogelijk om tot een andere schoolopbouw te komen?

Verantwoordelijkheid (kernbegrippen: actoren)

- Als duidelijk is hoe segregatie is ontstaan, wie is hiervoor verantwoordelijk?
- Welke actoren zijn in Tilburg Noord betrokken bij het tegengaan van onderwijssegregatie?

3. Gedrag/actiebereidheid

Centrale vraag: Welke stappen zijn er tot nu toe ondernomen om segregatie tegen te gaan en wat zijn hiervan de resultaten?

Ontwikkelingen (kernbegrippen: aanpak onderwijssegregatie)

- Op welke manier is er de laatste jaren geprobeerd om segregatie aan te pakken?
- Waarom is er gekozen voor deze manier?
- Wie waren de initiatiefnemers?
- Is er voldoende overleg tussen de betrokken actoren?

Gevolgen (kernbegrippen: resultaten tot nu toe, pilotproject)

- Wat zijn de resultaten van de genomen stappen?
- Zijn de tot nu toe genomen stappen voldoende om onderwijssegregatie aan te pakken?
- Is het nodig om te participeren in het landelijke pilotproject?

Verantwoordelijkheid (kernbegrippen: actoren, probleemkenning)

- Op dit moment is nauwelijks sprake van dwingend beleid, zou een hardere sturing effectief zijn?
- Is het probleem onderwijssegregatie te laat erkent om effectief aan te kunnen pakken?

4 Toepasbaarheid ontwikkelingen

Centrale vraag: Welke nationale projecten zouden toepasbaar kunnen zijn in Tilburg Noord, en waarom?

Bespreken verschillende pilots:

- Zijn er pilotprojecten die toepasbaar zijn in Tilburg?
- Wat zouden de gevolgen zijn voor onderwijssegregatie, etnisch en sociaaleconomisch?
- Is de school klaar voor deze aanpassingen?
- Waarom wel/niet?
- Zijn er andere projecten, niet genoemd, die mogelijk geschikt zijn in Tilburg Noord?

5 Inhoudelijke openheid

Centrale vraag: In hoeverre is er ruimte voor verschillende actoren om een bijdrage te leveren bij de formulering van beleid?

- Welke actoren zijn betrokken bij het ontwikkelen van beleid?
- Wie is de initiatiefnemer?
- Zijn er actoren die niet bij het proces zijn betrokken maar er wel bij horen te zijn?
- Worden de actoren gevraagd te participeren, of moeten zij zelf initiatief nemen?
- Op welke manier worden actoren betrokken bij het ontwikkelen van het beleid?
- In hoeverre is er ruimte voor suggesties en ideeën van actoren?

6 Openheid proces

Centrale vraag: Op welke manier worden de actoren betrokken en geïnformeerd tijdens de totstandkoming van het beleid?

- Worden de actoren tijdens het proces geïnformeerd over de stand van zaken?
- Is er ruimte om te kunnen participeren en/of mee te denken tijdens de ontwikkeling?
- Is duidelijk gemaakt welk proces er wordt gevolgd en wat de status is?

7 Invloed

Centrale vraag: Op welke manier kunnen de actoren, tijdens het proces, invloed uitoefenen op het uiteindelijke beleid?

- Wat wordt er gedaan met de aangeleverde ideeën en suggesties?
- Bestaat de participatie alleen uit meedenken en informeren, of kunnen actoren daadwerkelijk bijdragen aan het beleid.
- In hoeverre kunnen actoren meebeslissen in het uiteindelijke beleid, proces en inhoud?

Wanneer kan men stellen dat er draagvlak is?

Er is draagvlak bij een actor als deze:

2 Erkent dat onderwijssegregatie een probleem is (attitude)

- Aan kan geven op welke manier onderwijssegregatie voorkomt in Tilburg Noord
- Aan kan geven wat de positieve en negatieve punten zijn van onderwijssegregatie
- Aan kan geven wie er verantwoordelijk is voor onderwijssegregatie

3 Stappen heeft ondernomen om onderwijssegregatie aan te pakken (gedrag)

- Aan kan geven wat er tot nu toe is gedaan
- Aan kan geven wat de effecten zijn van de ondernomen stappen
- Aan kan geven of het noodzakelijk is om aanvullende stappen te ondernemen

4 Projecten kan beoordelen op haalbaarheid in Tilburg Noord (Toepasbaarheid ontwikkelingen)

- Aan kan geven waarom projecten wel of niet haalbaar zijn
- Aan kan geven of de school voorbereid is op aanpassingen van het beleid
- Aan kan geven of er andere projecten zijn die toepasbaar zijn in het plangebied

5 Kunnen de actoren een bijdrage leveren bij het ontwikkelen van het beleid? (Inhoudelijke openheid)

- Aan kan geven of alle betrokken actoren bij het ontwikkelen betrokken zijn
- Aan kan geven of er bij de ontwikkeling van beleid ruimte is voor ideeën en suggesties
- Aan kan geven of er voldoende punten zijn waar actoren bij betrokken worden

6 Betrokken wordt bij het ontwikkelen van beleid (Openheid proces)

- Aan kan geven op welke manier de actoren betrokken zijn bij het proces
- Aan kan geven of de actoren voldoende worden geïnformeerd over het proces
- Aan kan geven of er voldoende duidelijkheid is over de voortgang van het proces

7 Invoed kan uitoefenen op het uiteindelijke beleid (Invloed)

- Aan kan geven of adviezen en suggesties worden overgenomen
- Aan kan geven of er voldoende ruimte wordt geboden te participeren in de beleidsontwikkeling
- Aan kan geven of actoren het proces en de inhoud kunnen sturen

Bijlage 2 | Stellingen

Betreft: zeer korte vragenlijst (2 min.) Bacheloronderzoek Sjoerd Schols

Geachte heer, mevrouw,

Voor mijn opleiding Sociale Geografie (Radboud Universiteit Nijmegen) werk ik aan een bacheloronderzoek naar onderwijssegregatie in Tilburg Noord. In het kader van dit onderzoek heb ik u twee weken geleden via de mail gevraagd of ik u zou mogen benaderen voor een interview. Van veel scholen heb ik inmiddels begrepen dat zij op dit moment geen tijd hebben voor een interview. Natuurlijk begrijp ik dat het voor u, zo vlak voor de vakantie, een hele hectische tijd zal zijn. Vandaar dat ik mijn opdracht en mijn vraag aan u heb aangepast.

Omdat ik erg graag ook de basisscholen in Tilburg Noord in mijn onderzoek wil betrekken, heb ik 12 stellingen op papier gezet. Het invullen van deze stellingen kost u hooguit 2 minuten. Voor het afronden van mijn onderzoek is uw medewerking essentieel. Ik hoop daarom dat u deze stellingen zou willen beantwoorden en naar mij terug zou willen sturen.

Voor het gemak heb ik een gefrankeerde antwoordenvelop toegevoegd. Hopelijk kunt u voor de vakantie de stellingen nog beantwoorden. U zou mij hier erg mee helpen.

Alvast hartelijk bedankt voor uw medewerking,

Met vriendelijke groet,

Sjoerd Schols

T: 06-48266209

E: sjoerdschols@gmail.com